

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Oběť trestného činu a její postavení v českém trestním právu

Lucie Slabinová

**Bakalářská práce
2018**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie Slabinová**
Osobní číslo: **E15183**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa: Ekonomika pro kriminalisty a cel-
níky**
Název tématu: **Oběť trestného činu a její postavení v českém trestním právu**
Zadávající katedra: **Ústav správních a sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je analýza právního postavení oběti trestného činu v českém trestním právu, včetně role poškozeného v trestním řízení a jeho procesních práv. V práci budou dále analyzovány sociální a ekonomické souvislosti spojené s oběťmi trestné činnosti a jejich situací. Práce bude završena syntézou zjištěných poznatků, z které budou vycházet doporučení k případným změnám právní úpravy.

Osnova:

- Vymezení oběti trestného činu v trestním právu.
- Ochrana oběti trestného činu v trestním právu hmotném a procesním.
- Procesní postavení oběti.
- Sociální a ekonomické souvislosti.
- Pomoc obětem trestných činů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 35 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

GŘIVNA, T. Zákon o obětech trestných činů: komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. 520 s. ISBN 978-80-7400-513-8.

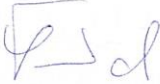
JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Nakladatelství Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7.

JELÍNEK, J. Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou. 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nakladatelství Leges, 320 s. 2014. ISBN 978-80-7502-016-1.

ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ M., VOKOUN, R. Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání. Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer, 2016. 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7.

VELIKOVSKÁ, M. Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe. Praha: Nakladatelství Grada, 2016. 168 s. ISBN 978-80-247-4849-8.

Vedoucí bakalářské práce:

JUDr. Martin Šmíd, Ph.D.

Ústav správních a sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: 1. září 2017

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2018

doc. Ing. Romana Provozňiková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. září 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. června 2018

Lucie Slabinová

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu JUDr. Martinu Šmídovi, Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady při zpracování mé bakalářské práce.

ANOTACE

Bakalářská práce je zaměřena na postavení oběti trestného činu v českém trestním právu, ale také na její postavení ve společnosti. Zaměřuje se na práva oběti a na následnou pomoc, kterou poskytují různé subjekty. Cílem práce je analýza právního postavení oběti trestného činu v českém trestním právu, včetně role poškozeného v trestním řízení a jeho procesních práv.

KLÍČOVÁ SLOVA

oběť trestného činu, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, poškozený, viktimizace

TITLE

Victim of the crime and its definition in Czech criminal law

ANNOTATION

The bachelor thesis is focuses on the position of victim of crime in Czech criminal law, but also on its position in society. It focuses on the rights of the victim and on the follow-up help provided by special entities. The aim of the thesis is to analyze the legal status of the victim of crime in Czech criminal law, including the role of the victim in criminal proceedings and his procedural rights.

KEY WORDS

Victim of crime, law n. 45/2013 Coll., about victims of crime; sufferer, victimization

Obsah

Úvod.....	9
1. Vymezení základních pojmů.....	10
1.1. Viktimologie.....	10
1.2. Viktimizace.....	10
1.3. Trestný čin.....	11
1.4. Oběť trestného činu.....	11
1.4.1 Zvlášť zranitelná oběť.....	13
1.4.2 Poškozený.....	13
2. Typologie oběti trestného činu.....	14
3. Práva oběti trestného činu.....	16
3.1. Právo na poskytnutí odborné pomoci.....	16
3.2. Právo na informace.....	16
3.3. Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím.....	17
3.4. Právo na ochranu před druhotnou újmou.....	17
3.5. Právo na peněžitou pomoc.....	18
3.6. Právo na ochranu soukromí.....	19
3.7. Práva zvlášť zranitelných obětí.....	19
4. Dopad trestného činu na oběť.....	20
4.1. Previktimní faktory.....	20
4.2. Posttraumatická stresová porucha.....	21
5. Jednání s obětí trestného činu.....	23
5.1. Obecné zásady pro jednání s obětí trestného činu.....	23
5.2. Navázání kontaktu s obětí.....	24
5.3. Psychologická doporučení v oblasti nonverbální komunikace.....	24
5.4. Psychologická doporučení v oblasti verbální komunikace.....	24
5.5. Zásady odborné psychologické péče o oběť trestného činu.....	25
5.6. Komunikační chyby.....	26

6.	Pomoc oběti trestného činu	27
6.1.	Peněžitá pomoc	27
6.2.	Nepeněžitá pomoc	27
6.2.1.	Laická pomoc	28
7.	Subjekty poskytující pomoc oběti trestného činu	31
7.1.	Státní orgány poskytující pomoc	31
7.1.1.	Policie České republiky	31
7.1.2.	Probační a mediační služba	31
7.2.	Soukromí poskytovatelé pomoc obětem trestných činů	32
7.2.1.	Registr poskytovatelů pomoci obětem trestného činu.....	32
7.2.1.1.	Bílý kruh bezpečí.....	32
8.	Praktická část	35
8.1.	Přehled konzultací v poradnách Bílého kruhu bezpečí	35
8.2.	Oběti vybraných trestných činů podle Policie ČR.....	38
8.3.	Shrnutí	45
	Závěr.....	46

Seznam zkratek

TZ	Trestní zákoník
ZOTČ	Zákon o obětech trestných činů
ČR	Česká republika
BKB	Bílý kruh bezpečí
TČ	Trestný čin

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj počtu konzultací	35
Graf 2: Vývoj počtu konzultací dle pohlaví	36
Graf 3: Vývoj druhů poskytnuté pomoci	37
Graf 4: Vývoj počtu obětí dle druhu trestného činu	38
Graf 5: Počet obětí vybraných trestných činů	39
Graf 6: Počet obětí trestného činu vyhrožování podle pohlaví a věku oběti.....	40
Graf 7: Počet obětí trestného činu vydírání podle pohlaví a věku oběti	41
Graf 8: Počet obětí trestného činu ublížení na zdraví podle pohlaví a věku oběti	42
Graf 9: Počet obětí trestného činu znásilnění podle pohlaví a věku oběti	43
Graf 10: Počet pachatelů podle státní příslušnosti a druhu TČ	44

Úvod

V průběhu vývoje společnosti nebyla oběť trestného činu příliš probíraným tématem nejen v kriminologii, ale také v celé společnosti. Oběť ztrácela své přirozené postavení v uplatňování svých práv a tím i spravedlnosti poté, co na ní byl spáchán trestný čin, a tak lze říci, že až do první poloviny 20. století byla oběť přehlížena. Až ve 30. letech 20. století se začínaly objevovat ohlasy ohledně zajištění práv obětí trestných činů, a to nejen z právního hlediska, ale také z hlediska psychologického.

České trestní právo je součástí českého právního řádu, a také odvětvím veřejného práva. Trestní právo se rozlišuje na **trestní právo hmotné**, které vymezuje, co je trestným činem a jaké sankce se za daný trestný čin ukládají, a na **trestní právo procesní**, které upravuje trestní řízení, tj. postup příslušných trestních orgánů v trestných věcech. Hlavním pramenem českého trestního práva je trestní řád. (Jelínek, 2014)

Cílem práce je analýza právního postavení oběti trestného činu v českém trestním právu, včetně role poškozeného v trestním řízení a jeho procesních práv. V práci budou dále analyzovány sociální a ekonomické souvislosti spojené s oběťmi trestné činnosti a jejich situací. Završením práce bude syntéza zjištěných poznatků, z které budou vycházet doporučení k případným změnám právní úpravy. Samotné rozdělení práce je na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se skládá ze tří hlavních částí. V první části jsou vymezeny základní pojmy, jako je viktimologie jako základní věda o obětech trestných činů, vymezení oběti a poškozeného v českém trestním právu a další základní pojmy, které se vztahují k problematice oběti trestného činu. Druhá část se podrobněji věnuje typologii oběti trestného činu a jejím právům. V třetí části je popsáno jednání s oběťmi trestného činu a s tím spojená psychologická doporučení, pomoc, která je nabízena obětem a jednotlivé organizace, které tuto pomoc poskytují a jejich činnosti. V praktické části práce jsou analyzovány sociální a ekonomické souvislosti spojené s oběťmi trestné činnosti a jejich situací. Praktickou částí je výzkumná část, která je zaměřena na statistiky obětí od organizací, které se starají o oběti trestných činů. Práce bude završena syntézou zjištěných poznatků, z které budou vycházet doporučení k případným změnám právní úpravy.

1. Vymezení základních pojmů

1.1. Viktimologie

S tématem oběť trestného činu úzce souvisí pojem viktimologie, a proto je třeba si v úvodu tento pojem vymežit. Viktimologie (z lat. *victima* = oběť; řec. *logos* = věda) patří nejen k jednomu z odvětví kriminologie, ale také psychologie. Je rozvíjena jako vědní obor, který se zabývá oběťmi trestných činů. Zkoumá vědeckým způsobem oběti, jejich typologii a předpoklady stát se obětí trestného činu. Přesněji se zabývá osobou oběti a jejími vlastnostmi, vztahy mezi obětí a pachatelem, pomocí oběti, rolí během vyšetřování a procesem viktimizace. Popisuje i jakou roli hraje oběť v motivaci pachatele ke spáchání trestného činu. (Čírtková, 1994)

1.2. Viktimizace

Pojem viktimizace představuje proces, kdy se osoba stává obětí trestného činu. Jedná se o proces poškozování a způsobování újmy, čímž se fakticky z jedince stává oběť trestného činu. (Čírtková, 2014) „*Trestný čin bývá úvodním dějem, na který navazují další zraňující události.*“ (Tauchen, 2015)

Rozlišují se dvě základní fáze viktimizace, a to primární a sekundární. **Primární viktimizace** představuje újmu, ke které došlo přímo konkrétním deliktem, v jehož důsledku se člověk stal obětí trestného činu. L. Čírtková (2004, s. 117) definuje **sekundární viktimizaci** jako „*újmu vznikající v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí.*“ K sekundární viktimizaci dochází především díky reakcím z okolí – rodičů, přátel nebo v důsledku nevhodného zpracování případu médii či zraňujícímu přístupu všech subjektů trestního řízení, chování obhájců anebo výpověďmi svědků. Někteří autoři uvádí i samotného pachatele jako jeden ze zdrojů sekundární viktimizace. Podle toho, jak se oběť dokáže vyrovnat s prožitou situací se zavádí třetí fáze viktimizace, a to **terciální**. Dochází k ní v situaci, kdy oběť není schopná se zcela vyrovnat s danou situací v jaké se ocitla, a to ani poté, co došlo k nápravě či odškodnění. J. Sochůrek (2003, s. 28) uvádí, že terciální viktimizace je chápána jako „*trvalá změna psychiky, životní linie nebo životního programu poté, co se člověk stal obětí trestného činu nebo jiné nepříznivé události.*“

1.3. Trestný čin

„Trestný čin je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný, a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.“ (§13 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník) (dále jen TZ)

Z této definice vyplývají dvě závazné podmínky, které musí být současně splněny, a to jsou protiprávnost a znaky, které uvádí trestní zákon. Protiprávností se rozumí rozpor s právní normou v rámci právního řádu. Obecnými znaky jsou věk (dle §25 TZ) a přičetnost (§26 TZ).

Trestné činy dělíme do dvou kategorií, a to na přečiny a zločiny. Mezi přečiny patří všechny trestné činy, které jsou způsobené z nedbalosti anebo ty úmyslné trestné činy, na něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny ostatní trestné činy, které trestní zákon nedefinuje jako přečiny. V TZ §14 odst. 3 se u definice zločinu dále setkáváme i s pojmem zvlášť závažný zločin, který je definován jako úmyslný trestný čin, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

1.4. Oběť trestného činu

Do roku 2013 bylo velmi obtížné přesně vymezit přesnou právní definici oběti trestného činu. Jednalo se pouze o pojem, který byl spíše psychologický a viktimologický. V dnešní době se setkáváme s více významy, které definují pojem oběť. Zatímco Hans Göppinger definoval ve své knize oběť z pohledu viktimologického jako osobu, organizaci, morální nebo právní řád, které jsou ohroženy, poškozeny nebo zničeny trestným činem, (Begründet von Hans Göppinger [gest.], 2008) tak z pohledu trestně-právního se obětí rozumí *„fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.“* (§ 2 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů) § 2 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb., zákona o obětech trestných činů (dále ZOTČ) vymezuje další pojem oběť jako tzv. oběť nepřímou, jíž je osoba pozůstalá po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt. Jedná se o osoby v přímém pokolení (sourozenec, manžel, osvojenec, osvojitel, registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou). Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich. Podle těchto vymezení obětí není jen osoba, která utrpěla nějakou újmu v přímé souvislosti s trestným činem, ale také osoba, u níž k takové újmě došlo zprostředkovaně, tedy ne přímo.

Z viktimologického hlediska se oběti trestných činů rozdělují do tří základních skupin (Velikovská, 2016):

- **primární:** oběti přímo zasažené trestným činem, tj. oběti samotné,
- **sekundární:** blízké osoby oběti, které mají k oběti silný emocionální vztah a její újmu prožívají jako újmu vlastní (např. rodiče, partner/ka)
- **terciální:** blízké sociální okolí (např. přátelé)

Postavení oběti v českém trestním právu bylo řadu let velmi znevýhodněno oproti postavení pachatele, který měl o mnoho více práv než oběť. (Vicherek, 2013) Práva obětí trestných činů byla upravena pouze v trestním řádu z roku 1961, a také poměrně těžko vymahatelná. V posledních letech byl tento nepoměr velmi diskutovaným problémem, a proto vyšlo několik novelizací trestního řádu, které měly práva oběti posílit. Například v roce 2011 díky novelizaci bylo možné se domáhat nejen náhrady majetkové škody, ale také tzn. nemajetkové škody (př. psychické následky). Do této doby tato možnost neexistovala. Dalším důležitým krokem v právní úpravě obětí trestných činů bylo přijetí několika nových zákonů, jako byl například zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ovšem všechny tyto zákony se týkaly pouze určité oblasti. I přes tyto legislativní úpravy nebyla právní úprava oběti zcela kompletní. Až v roce 2013 byl vydán již zmíněný ZOTČ, který přinesl několik zásadních novinek, a lze tak říci, že se do určité míry podařilo sjednotit právní úpravu týkající se obětí a poškozených, a díky tomu posílit jejich práva. (Velikovská, 2016) ZOTČ upravuje dvě základní oblasti: práva obětí trestných činů, včetně práv poskytování peněžité pomoci a vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují pomoc a služby obětem. Lze tedy říci, že záměrem zavedení tohoto zákona je zlepšení postavení oběti v různých oblastech tak, aby se nimi zacházelo s úctou, respektem a byla jim nabídnuta dostatečná pomoc, kterou potřebují. Některé z obětí, které se stále potýkají s následky, nejen sami, ale i díky okolí dávají přednost označení **survivor** neboli ten, kdo přežil, před označením oběť. Považují toto označení za pozitivnější a cítí se díky tomu o něco silnější.

1.4.1 Zvlášť zranitelná oběť

Zvlášť zranitelná oběť je specifikována v §2 odst. 4 ZOTČ. Patří mezi ně dítě, osoby vysokého věku nebo osoby postižené fyzickým, mentálním, psychickým handicapem, oběti trestného činu obchodování s lidmi, oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Jedná se o oběti, u kterých může nastat nebezpečí způsobení druhotné újmy následkem jednání orgánů činných v trestním řízení. (Vicherek, 2013)

1.4.2 Poškozený

Legislativní úprava rozlišuje kromě pojmu oběť také pojmy poškozený a zvlášť zranitelná oběť. I přes to, že se tyto pojmy navzájem překrývají a jejich rozlišení není jednoduché, protože oběti náležejí některá práva jako poškozenému, především v trestním řízení, oběť se liší v tom smyslu, že je vnímána jako subjekt zvláštní péče ze strany státu, než jako strana v trestním řízení (Jelínek, 2014, s. 16-17)

Trestně procesní termín **poškozený** je mnohem užší než pojem oběť. Trestní řád definuje pojem poškozený jako osobu, které bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. S tímto pojmem se setkáváme při zahájení trestního řízení. Postavení poškozeného a jeho procesní práva a povinnosti v trestním řízení jsou upravena v §43 Trestního řádu. Vicherek (2013) ve svém článku uvádí že: „Tedy ne každá oběť je zároveň poškozeným v trestním řízení, ani poškozený v trestním řízení nemusí být zároveň obětí. Ale zpravidla může mít oběť i postavení poškozeného v trestním řízení. Termín oběť je tedy užší v tom smyslu, že nezahrnuje právnické osoby, širší v tom, že se za oběť považují i někteří pozůstalí oběti.“ (Vicherek, 2013)

2. Typologie oběti trestného činu

V rámci viktimologie se zkoumá i typologický přístup oběti k trestnému činu. Mezi oběťmi mohou existovat rozdíly, a proto je obtížné stanovit tak přesný typ, který specifikuje oběť trestného činu. Někteří autoři dělí oběti například podle věku, pohlaví nebo způsobu vyrovnání s traumatem. U jiných autorů se můžeme setkat s dělením dle vzájemné interakce mezi obětí a pachatelem anebo podle zažitého trestného činu. Mezi nejpoužívanější a nejcennější typologie patří typologie podle zažitého trestného činu, typologie obětí podle reakce na trestný čin a typologie obětí podle interakce „oběť – pachatel“ v době kolem spáchání trestného činu.

Kriminolog H. von Hentig, který je považován z jednoho ze zakladatelů viktimologie definoval potenciální oběť jako osobu depresivní, sadistickou, uzavřenou, znuděnou, normální, lehkomyšlnou nebo dále osamělou, starší osoby nebo mladé osoby ženského pohlaví a dle toho je rozčlenil do tří základních typů:

- **depresivní oběť** – bývá nejčastěji obětí trestných činů, jelikož je snadným cílem z důvodu neopatrnosti
 - **chtivá oběť** – motivována pro snadný zisk, a proto dochází ke snížení podezřivosti
 - **lehkomyslná oběť** – částečně odolná vůči stresům, které člověk prožívá v určitém životním období, bývá častou obětí sériových vrahů
- (Velikovská, 2016, s. 28)

Dalším z často uváděných dělení typologie obětí trestných činů je typologie egyptského viktimologa E. A. Fattaha, který uvádí pět různých obětí: (Čírtková, 1994. s. 171):

- **nezúčastněné oběti** – nepřispívají svým chováním ke spáchání deliktu, jejich postoj je odmítavý, a to jak ke spáchanému deliktu, tak i k pachateli tzn. motivace jednání pachatele nemá přímou vazbu na oběť;
- **zúčastněné oběti** – v tomto případě oběť spolupůsobí při vzniku deliktu, čímž ovlivňuje motivaci pachatele nezanedbatelným způsobem ke spáchání trestného činu;
- **provokující oběť** – již z názvu je zjevné, že oběť svými chováními napomáhá vzniku deliktu;
- **latentní či predisponované oběti** – mají větší sklon k viktimizaci, v mnoha případech jejich okolí netuší o násilí, které se na těchto obětech páchá – role oběti není veřejně známá, patří mezi ně tzv. chronické oběti (např. oběti šikany);

- **nepravá neboli falešná oběť** – nejsou skutečnou obětí, jejich role oběti je získána nedopatřením nebo nešťastnou náhodou, lze tak říci, že byli v nesprávný čas na nesprávném místě.

V české kriminologii, se častěji setkáváme s dělením podle polského autora B. Holtyse z roku 1964, který rozdělil oběti podle viny do dvou skupin:

- **oběti, které se zavinily vlastní viktimizaci** at' už individuálně, díky svému provokativnímu chování anebo jejich začleněním v rizikové a společností negativně hodnocené skupině (např. prostitutky);
- **oběti, které si nezavinily vlastní viktimizaci** ani individuálně nebo začleněním naopak v rizikové, ale pozitivně hodnocené skupině (např. policisté)

Výše uvedené dělení typologie obětí trestných činů vychází spíše ze zavinění samotné oběti, či míry zodpovědnosti za vlastní viktimizaci. A proto je třeba uvést i klasifikaci, která se zaměřuje na jiná kritéria (např. míra poškození oběti, její reakce), která se liší, a proto že upozorňují na širší souvislosti, se kterými se ve spojitosti s oběťmi trestných činů lze setkat.

V tomto případě je nejčastěji uváděné dělení L. Čírtkové (2004, s. 114), která se zabývá tématem obětí trestných činů a spolupracuje s kriminalisty a vyšetřovateli na objasňování závažné trestné činnosti. První skupinou jsou **oběti s expresivní a kontrolovanou reakcí** podle intenzity vnějšího chování a druhou skupinou jsou **oběti pasivní, odevzdané a oběti aktivní**.

3. Práva oběti trestného činu

Mezi základní práva obětí trestných činů dle ZOTČ (§ 4 - §37) patří právo na respektování osobnosti a důstojnosti, zdvořilý a šetrný přístup, právo na informace, odbornou pomoc, ochranu před hrozícím nebezpečím, ochranu soukromí, peněžitou pomoc a právo na ochranu před druhotnou újmou.

3.1. Právo na poskytnutí odborné pomoci

§4 ZOTČ vymezuje odbornou pomoc jako pomoc, kterou poskytují subjekty, které jsou zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Pomoc zahrnuje psychologické služby, sociální poradenství, poskytování právních informací nebo restorativní programy, které slouží k obnově vztahů a nápravě vzniklé újmy, a to před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu i po jeho skončení. Odborná pomoc je poskytována do doby, dokud je třeba. Je nutné o ni požádat kdykoliv před, během nebo po skončení trestního řízení. (ZOTČ, §4-6)

3.2. Právo na informace

Každá osoba, který se stala obětí trestného činu má právo na informace, které se týkají věci, v níž se právě obětí stala. Toto právo definuje, jaké instituce informace poskytují a v jaké podobě. Prvotní informace, které jsou poskytovány Policií ČR, policejním orgánem a státním zástupce, jsou poskytovány spíše ústní formou, ale také i písemnou. Dalšími orgány, které mohou poskytovat informace jsou například Vojenská policie, Vězeňská služba nebo zdravotnická zařízení.

Mezi prvotní informace patří například:

- kde lze podat trestní oznámení,
- kde a za jakých podmínek vyhledat odbornou pomoc,
- u kterého orgánu lze získat další informace o věci, ve které se osoba stala obětí trestného činu,
- možnost získání peněžité pomoci,
- informace o dalších právech, které dle zákona 45/2013 Sb., o obětech trestných činů oběti náleží

Subjekty, které jsou zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů poskytují obětem dle §9 ZOTČ informace o:

- službách, které obětem poskytuje a jejich rozsahu, včetně informace, zda je služba poskytována bezplatně; pokud požadovaný druh služby neposkytuje, odkáže oběť na jiný subjekt zapsaný v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, který požadovanou službu poskytuje,
- právech oběti podle tohoto zákona,
- právech oběti jako poškozeného podle trestního řádu,
- průběhu trestního řízení a postavení oběti jako poškozeného a svědka v něm.

3.3. Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím

Toto právo obecně pojednává o ochraně oběti, která je podrobněji upravena v jiných právních předpisech než zmiňovaný zákon č. 45/2013 Sb., ZOTČ, těmi jsou např. zákon o Policii ČR nebo zákon o zvláštní ochraně svědka. (Vicherek, 2013). V těchto situacích je úkolem Policie ČR chránit oběť v případě jejího ohrožení, poskytnout ji krátkodobou ochranu nebo například vykázat násilnou osobu ze společného bydlení. Dále může např. soud, pokud je oběť vážně ohrožena na životě, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, vydat předběžné opatření, které bude oběť chránit před obviněným. V návaznosti na trestní řízení má oběť dále právo na zvláštní ochranu svědka, utajení totožnosti i podoby oběti v postavení svědka.

3.4. Právo na ochranu před druhotnou újmou

Druhotná újma neboli sekundární viktimizace je taková újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu (např. vyslyšení) Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znaleců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní. (§2 odst. zákona č. 45/2013 Sb., ZOTČ)

Jedním z opatření je zabránění přímého kontaktu oběti s osobou, kterou označila za pachatele. Dalším opatřením je oprávnění žádat, aby byla oběť vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví, což je předmětné u trestných činů sexuálního charakteru. Při výslechu by měla oběť být také chráněna tím, že jí nebudou pokládány otázky intimního charakteru.

Dále s přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů se setkáváme v několika zásadními novinkami v oblasti jednotlivých práv, které se vztahují k oběti trestného činu. Mezi ně patří například:

- definice zvlášť zranitelné oběti (viz. kapitola 1.4.) a věnuje jim zvýšenou pozornost
- definice druhotné újmy, přístup a chování orgánů k oběti, aby se zabránilo jejímu vzniku
- orgány činné v trestním řízení mají povinnost srozumitelně oběť informovat o jejích právech, a to i opakovaně
- zavádí registr subjektů, které poskytují odbornou pomoc obětem trestných činů, a zároveň má oběť právo využít jejich služeb bezplatně
- udává oběti právo na prvotní informace a právo na ochranu před hrozícím nebezpečím a na ochranu soukromí
- zavádí institut tzv. důvěrníka, který může oběť doprovázet k úkonům trestního řízení, a tak může být zároveň její zmocněncem
- právo oběti učinit prohlášení o dopadu trestného činu na její život
- právo na peněžitou pomoc

Přijetí zákona přineslo novelu trestního řádu, který byl zaměřený spíše na procesní stránku v trestním řízení. Tyto novinky jsou uvedeny v části druhé ZOTČ, kde je oběť uvedena jako poškozený, patří k nim např. zavedení předběžných opatření, které mají přispět k ochraně poškozeného před obviněným, a další. (Velikovská, 2016. s. 46)

3.5. Právo na peněžitou pomoc

Pro většinu obětí zřejmě nejvýznamnějším, a tudíž nejobsáhleji upraveným právem je právo na peněžitou pomoc. Zákon o obětech trestných činů kompletně přebírá dosavadní úpravu ze zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžitě pomoci obětem trestné činnosti a na některých místech ji na základě existujících zkušeností a společenských potřeb mění a rozšiřuje, zejména v případě příjemců a výše odškodnění.

Hlavním účelem tohoto práva je pomoc k překonání zhoršené sociální situace oběti způsobené trestným činem, především k úhradě nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy. Dalším účelem peněžitě pomoci je i náhrada újmy, která byla oběti trestným činem způsobena, pokud nebyla zcela nebo částečně uhrazena jinak (ze strany pachatele nebo např. pojišťovnou).

(zákon č. 45/2013 Sb., §23-37)

3.6. Právo na ochranu soukromí

Pokud o toto právo oběť (nebo např. zákonný zástupce, zmocněnec, opatrovník nebo důvěrník) požádá, musí být její osobní údaje vedeny utajovaně a mohou s nimi pracovat pouze příslušníci Policie ČR, orgány činné v trestním řízení nebo úředníci Probační a mediační služby ČR. Podrobněji je zákaz zveřejňování informací o zjištění totožnosti oběti upraven v trestním řádu.

3.7. Práva zvlášť zranitelných obětí

Poslední, ovšem specifickou skupinou práv oběti jsou práva, která se vztahují k zvlášť zranitelné oběti, které náleží kromě práv výše uvedených, navíc automaticky následující práva (Květenská, 2015, s, 262–263)

- právo na zvlášť citlivý výslech,
- výslech či podání vysvětlení prováděné osobou, která je vyškolená v oboru a tak, aby nemuselo být později opakováno,
- opakování výslechu nebo podání vysvětlení by mělo být obvykle prováděno stejnou osobou,
- výslechu se účastní orgán sociálně-právní ochrany dětí, případně jiná osoba, která má zkušenost s výchovou mládeže,
- dítě má vždy nárok na právní pomoc zmocněncem bezplatně, v případě, že si zmocněnce nezvolí, je mu ustanoven soudem.

Dále může zvlášť zranitelná oběť také požádat o (Prevence kriminality v ČR):

- podání vysvětlení nebo výslech osobou stejného či opačného pohlaví,
- přijetí opatření které brání bezprostřednímu vizuálnímu kontaktu oběti s podezřelým či obviněným (pokud to nevyklučuje povaha prováděného úkonu).

4. Dopad trestného činu na oběť

Dopad trestného činu na oběť velmi ovlivňuje kvalitu dalšího života oběti, především díky primární viktimizaci a jejím následkům. Dopady bývají velmi různorodé, protože pro každou z obětí mohou být dopady odlišné a pro okolí velmi překvapivé. Tyto dopady závidí na třech skupinách faktorů. Jedná se o previktimní faktory (např. osobnost oběti, aktuální životní situace) a okolnosti, které primární viktimizace a události po viktimizaci.

4.1. Previktimní faktory

Za nejdůležitější předvídatelné skupiny dopadu trestného činu na oběť jsou (Čírtková, 2013, s. 108-113):

I. Previktimní osobnost závisí na osobním založení dané oběti, které pak určuje závažnost prožívání situací, ve kterých se nachází.

S tím souvisí i následující aspekty, které ovlivňují schopnost oběti vyrovnat se s trestným činem.

- *Iluze kontroly* se objevuje u obětí, které se domnívají, že mají vše zcela pod kontrolou a dokáží obstát v jakékoliv situaci a chovají mentální postoj, že jim se nic zlého nemůže stát. Tyto oběti bývají trestným činem velmi psychicky zasaženy, a to i při poměrně malé újmě.
- *Deklarovaný, nepravý cynismus* neboli předstírání lhostejnosti k situacím, které obvykle u většiny jedinců spouštějí silné citové pohnutí. Navenek vystupují velmi suverénně, a proto následky trestného činu u těchto osob jsou pro okolí velmi překvapivé.
- *Poučená oběť* je taková osoba, která je seznámena s dopady trestného činu, a proto se lépe s těmito dopady vyrovnává a nezaskočí ji. Poučená oběť chápe to, co prožívá jako normální reakci, kdežto nepoučená oběť může trpět různými potížemi (např. nespavost, špatné sny), za které se stydí a skrývá je před svým okolím.

II. Okolnosti trestného činu

Klíčovou roli při výsledném dopadu trestného činu hrají následující okolnosti, které ovlivňují emoce dané oběti:

- stupeň či míra násilí ukrytého v trestném činu,
- stupeň či míra ponížení nebo špinění oběti,
- hodnocení vlastního chování,
- chování ostatních na místě incidentu.

Další podstatnou okolností je způsob, jakým je oběť schopna reagovat na signály nebezpečí. Proto lze tedy způsob reagování oběti na trestný čin rozdělit do tří skupin:

- agresivně reagující oběť,
- pasivně reagující oběť,
- racionálně reagující oběť.

Agresivně reagující oběť se chová spontánně a bez rozmýšlení a neohlíží se na eventuální rizika. V případě pasivně reagující oběti dochází k psychickému ochrnutí. Racionálně reagující oběť se chová tak, jako by byla na dopady připravena.

III. Reakce okolí

V tomto případě je velmi důležitá podpora nejbližšího okolí (důvěryhodné osoby) v době těsně po trestném činu. Díky tomu se může oběť lépe vrátit zpět do běžného života. Důvěryhodná osoba by měla vědět, jak s obětí zacházet, co je pro ni dobré a co naopak škodí. Nejvíce vyskytujícím problémem okolí oběti je tzv. strategie ignorování faktu trestného činu, která blokuje vyrovnání se s trestným činem a zacházení s obětí jako v „nemocným“ člověkem, který potřebuje klid a odpočinek. Reakce okolí je jediný z faktorů, který lze ovlivnit ve prospěch oběti. Více bude popsáno v kapitole 6.2.1. Laická pomoc.

4.2. Posttraumatická stresová porucha

Pokud je dopad trestného činu na oběť velmi ničivý může nastat posttraumatická stresová porucha (PTSP). Označuje se tím soubor různých chování a prožívání včetně fyziologických odezev (poruchy spánku, nevolnost), které vznikají v důsledku silné stresové situace, která pro člověka není zcela běžná. Porucha se u obětí trestných činů může projevit buďto okamžitě po odeznění akutní reakce, plynule na nic navazuje nebo jako zpožděná odezva na otravný zážitek, poté co byla oběť zdánlivě bez příznaků. (Čírtková, 2007, s 31-36)

Diagnostická kritéria PTSP:

- existence traumatické události,

- znovuprožití traumatické události (noční můry),
- nápadné vyhýbání se podnětům souvisejícím s traumatickou událostí (pocit izolace a odcizení),
- příznaky zvýšené aktivační hladiny (poruchy spánku, zvýšená podrážděnost),
- doba přetrvání příznaků přesahující orientačně jeden měsíc.

Dále se můžeme setkat s rizikovými faktory, které ovlivňující vznik PTSP u obětí a těmi jsou např.:

- **typ a délka viktimizace** – viktimizace způsobena lidským faktorem a již opakovaná je pro oběť závažnější než např. přírodní katastrofa,
- **závažnost traumatu** – čím více je oběť traumatizovaná následkem trestného činu, tím více se zvyšuje riziko vzniku PTSP,
- **vztah k pachateli,**
- **pocit viny** – sebeobviňování, selhání při sebeobraně,
- **emocionální reakce blízkých osob** nebo například
- **dopad viktimizace na všední den oběti** – možnost rozpadu vztahů nebo ztráta zaměstnání.

V případě faktorů, které ovlivňují posttraumatickou poruchu pozitivním způsobem, se v žádné z odborných literatur neseťkáváme s přesným vymezením.

5. Jednání s obětí trestného činu

Navázání kontaktu s obětí trestného činu ať už policistů, ostatních subjektů či osob, které se o oběti starají je velmi náročné a stresující, především právě pro oběť. Důležitý je především první kontakt. Při prvním kontaktu velmi záleží na tom, aby jednání bylo profesionální a především citlivé. Je třeba aby se oběť necítila tzv. pod tlakem, ale aby se cítila bezpečně a klidně, a zabránilo se tak další viktimizaci. Psychologická doporučení pro jednání s obětí trestného činu se vztahují na nonverbální a verbální komunikaci jednajícího (např. policistu, psychologa). Zprvu je velmi důležitá nonverbální komunikace. (Čírtková 2000, s. 192)

5.1. Obecné zásady pro jednání s obětí trestného činu

Informace

Tato zásada úzce souvisí s již zmiňovaným právem na informace (viz. kapitola 3.2.). Orgány, které jsou činné v trestním řízení mají povinnost poskytovat oběti např. informace o jejich právech nebo o průběhu trestního řízení.

Bezpečí

Pro oběti trestného činu je přirozené narušení pocitu bezpečí, poté co se stali obětí. Převládá strach z toho, že by se mohl trestný čin opakovat. Proto by každá osoba, která působí v trestním řízení, ale i mimo něj, měla přispět k tomu, aby se došlo k obnově tohoto pocitu, ať už psychologickými prostředky (např. formou rad) nebo fakticky (např. zajištění bezpečí).

Důvěra

Vzhledem k prožité situaci často oběť ztrácí důvěru v sebe sama, i přes to, že sama trestný čin nespáchala. Ke ztrátě důvěry může dojít v důsledku nevhodného dotazování. Jsou to především otázky, které se týkají soukromých a intimních oblastí. Je nutné oběti vysvětlit důvod, jak tyto informace souvisí s jejím případem.

Empatie

Při jednání s obětí je třeba snažit se o dostatečnou empatii, i přes to, že to není mnohdy jednoduché. Schopnost vcítit se do oběti mnohdy napomáhá k lepšímu pochopení a vyřešení případu.

5.2. Navázání kontaktu s obětí

J. Spurný uvádí **teoretická východiska terapeutického přístupu C. R. Rogerse**, které pomáhají při navázání kontaktu s obětí, a těmi jsou (Velikovská, 2016, s. 124):

- *Akceptace* – bezpodmínečné přijetí osoby, vychází z míry akceptace sebe sama;
- *Empatie* – schopnost vcítit se do druhého, umožňuje tak hlubší pochopení ať už verbálních nebo neverbálních projevů;
- *Autenticita* – opravdovost přístupu k druhé osobě

Tyto tři body je nutné dodržovat při každém navázání kontaktu.

5.3. Psychologická doporučení v oblasti nonverbální komunikace

Oční kontakt – pomocí očního kontaktu lze signalizovat povzbuzení a podporu. U obětí se často setkáváme s tím, že má tendence vyhýbat se očnímu kontaktu, a proto by se druhá strana pokusila o jeho navázání. Důležité je, aby pohled do očí byl přímý a přirozený a neuhýbat pohledem při kladení otázek. Navázání očního kontaktu většinou zlepšuje komunikaci, a tím i kvalitu odpovědi oběti.

Posturika (držení těla) – při jednání s obětí je důležité kontrolovat své držení těla, zejména, když mluví oběť. Není vhodné otáčet tělem směrem od oběti, jelikož to naznačuje odstup, nezájem o jeho odpovědi či averzi. Vzpřímené držení těla či mírně držená hlava vzad signalizuje neosobní jednání. I přes to, že to pro jednajícího nemusí být nijak důležité, samotná oběť to vnímá velmi citlivě a může to na ni působit nepříznivě.

Proxemika (vzdálenost) – nelze určit optimální vzdálenost mezi obětí a policistou. Záleží na konkrétní situaci a konkrétní oběti. Obecně však platí, že čím více narůstá vzdálenost mezi obětí a policistou, tím více roste pocit oficiálního a neosobního jednání. Proto je vhodné přizpůsobit se oběti, která by si měla zvolit takovou vzdálenost, která je pro ni vhodná, a při které se cítí nejlépe. Stejná zásada platí i pro oblast haptiky (dotýkání se).

5.4. Psychologická doporučení v oblasti verbální komunikace

Paralingvistika – při jednání s obětí je vhodné zaměřit se i na tón hlasu. Tlumený, pomalejší hlas s delšími přestávkami mezi jednotlivými otázkami působí na oběť dojemem trpělivosti a ohleduplnosti.

Aktivní naslouchání – vytváří pozici tzv. pozorného posluchače, který je charakteristický např. shrnováním informací nebo empatickým mlčením. Shrnutí informací zahrnuje zopakování podstatných bodů sdělení, které je ideální zakončit otázkou typu: „Rozumím tomu správně?“ Empatické mlčení může na oběť působit uklidňujícím dojmem, kdy si oběť během této chvíle může srovnat své myšlenky, ale také může oběť znervózňovat. Pro tazatele to znamená čas k přeformulování otázek.

Osobní vyjadřování – používají se formulace typu: „mám pocit“, „myslím si“ nebo „bylo by dobré“, které vzbuzují pocit většího zájmu.

Vyjádření samozřejmého – sdělování skutečností, které okolí nebo tazatel považuje za samozřejmé, mívají pro oběť uklidňující význam. Jedná se zejména o ujišťování oběti o tom, že jí již nic nehrozí, že je vše v pořádku a stavy, které zrovna oběť prožívá jsou zcela normální a běžné. U zkušených tazatelů, především policistů se lze setkat a technikou čtení myšlenek neboli předvídání obvyklých dotazů oběti.

Vyjádřování pocitů – preferuje se nestranný přístup, který ale nesmí působit neosobně a nevylučuje citlivost dané situace. Jedná se například o výrok „Je mi líto, co se stalo“, který dá najevo citlivost tazatele. Také se setkává se situacemi, kdy se musí dotázat na věci, které mohou být pro oběť velmi nepříjemné a trapné (např. „Musím se vás zeptat na něco, co vám nebude asi moc příjemné a ani mě to není příjemné.“ - „Budu se snažit postupovat opatrně.“)

5.5. Zásady odborné psychologické péče o oběť trestného činu

L. Čírtková (2000, s. 192-195) uvádí čtyři základní zásady odborné psychologické péče, kterými by se měl každý subjekt, který oběti poskytuje pomoc měl řídit. Jsou jimi:

- od oběti k „survivorovi“ – změna nahlížení na traumatický zážitek od pocitů slabosti k pozitivním hodnotám jako je schopnost ustat krizi,
- na trauma přizpůsobená terapie – zaměřena na viktimizaci, tedy svěřování o tom, co je příčinou současných problémů oběti,
- obnovení pocitu kontroly – víra ve vlastní schopnosti,
- terapie očividných následků traumatu – oběť, pokud se vyhýbá místu činu, ztrácí možnost, jak se strachu odnaučit. Využívá se proto technika „návrat do kritických událostí“.

V případě, že nebude dodržena jedna ze zásad, lze očekávat, že poskytovaná odborná pomoc bude o něco složitější a delší. Oběť se může cítit méně bezpečně a bude více nedůvěřivá, díky čemuž následky po trestném činu budou trvat déle.

5.6. Komunikační chyby

V souvislosti s tím, co bylo popsáno v předchozích kapitolách, by se měla jakákoliv zasahující osoba, především policisté, kteří s obětí jednáni jako jedni z prvních, vyvarovat následujícím komunikačním chybám (Velikovská, 2016, s. 136):

- neúčelné utěšování („To bude dobré, chce to čas.“);
- banální rady a fráze („Musíte být silný/á.“);
- srovnávání s osudem druhých („Nic tak hrozného se nestalo, mohlo to být horší.“
„Pan Novotný ..“);
- moralizování;
- milosrdné lži;
- strašení;
- sliby, které nelze dodržet;
- nevhodné lichotky a žerty;
- spěch a zvyšování nervozity;
- odborná terminologie;
- psychologické fráze a jiné.

6. Pomoc oběti trestného činu

Poskytování pomoci obětem trestných činů je v České republice vymezeno především zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ale také v případě svědků trestných činů, kteří se mohou stát obětí trestného činu, v zákoně č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. V případě problematiky pomoci obětem trestných činů na mezinárodní úrovni je tato problematika řešena například Evropskou úmluvou o odškodňování obětí násilných trestných činů.

Problematika pomoci obětem trestných činů je pro toto téma velmi důležitá. Oběti jsou často velmi vážně poškozeny a je i velmi časté, že ne vždy jsou oběti se s touto událostí schopny vypořádat zcela sami, a proto je důležité jim poskytnou náležitou pomoc. U každé oběti jsou potřeby individuální, a proto se rozlišuje několik druhů pomoci. Prvním rozdělením pomoci obětem trestných činů je rozdělení na:

- **pomoc peněžitou** (např. se může jednat o formu finančního odškodnění) a
- **pomoc nepeněžitou.**

Nepeněžitá pomoc se dále rozlišuje na několik základních forem:

- 1) laickou pomoc,
- 2) odbornou psychologickou pomoc,
- 3) odbornou sociální pomoc,
- 4) odbornou právní pomoc.

6.1. Peněžitá pomoc

Peněžitá pomoc je jedním z práv oběti trestného činu a její úpravu najdeme v ZOTČ §23-37. Újma způsobená oběti nemusí být vždy nehmotné povahy, ale může se jednat i o škodu materiální, a to jak škoda na zdraví, tak i škodu na majetku. Ne vždy je možné náhradu škody vymáhat přímo po pachateli trestného činu, a tak v tomto případě odpovědnost přebírá stát.

6.2. Nepeněžitá pomoc

O poskytování nepeněžité pomoci se starají jednotlivé subjekty, které poskytují dobrovolnou pomoc obětem trestných činů. Můžou jimi být příbuzní, známí nebo neziskové organizace.

6.2.1. Laická pomoc

Laickou pomoc nejblíží rodiny, přátel nebo okolí má velký vliv na vyrovnání se s trestným činem. Jak již bylo zmíněno v kapitole 4.1., rodina a nejblíží okolí by měli oběť nejvíce emocionálně podporovat. Podle L. Čírtkové (2007, s. 126-130) můžeme jednání laické pomoci s obětí rozdělit na šest doporučení:

- **Zpracování pocitu viny** – „Proč se to stalo zrovna mě?“ v návaznosti na tuto otázku se oběť snaží si racionálně vysvětlit událost, při níž se stala právě obětí. Dochází zde k sebeobviňování a různým ochranným mechanismům. Proto je v této situaci vhodné, aby rodina s obětí komunikovala co nejvíce a dala jí najevo, že ona trestný čin nespáchala. Je nutné jasně sdělit, že za to, v jaké situaci se ocitla může pachatel a pomoci tím k dosažení sebejistoty.
- **Normalizace výsledků viktimizace** – díky prožitému traumatu se oběť často potýká s různými poruchami chování jako jsou poruchy spánku, příjmu potravy, únava a další. V tomto případě by rodina měla vědět, že takové chování je zcela normální reakcí. V mnoha případech stačí, pokud rodina oběť podpoří a dopomůže tak ke slábnutí intenzity těchto projevů. Pokud však poruchy přetrvávají je vhodné vyhledat odbornou psychologickou pomoc.
- **Obnova pocitu bezpečí a schopnosti důvěřovat** – následkem trestného činu pocit důvěry bývá mnohdy ochromen, díky čemu se oběť může stranit veškerému kontaktu s okolím. Pro návrat do normálního života je důležité, aby se oběť zcela neuzavřela a proto je důležitá důvěra v rodinu a nejblíží.
- **Podpora vyjadřování emocí** – díky tomu, že je oběti umožněno ventilovat prožívané emoce, dochází tím k uvolňování negativní energie, která postupně zmizí. Zároveň ale potřebuje důvěryhodného člověka, kterému se může svěřit a znovu tím procesem projít.
- **Obnova víry ve vlastní schopnosti** – oběť po trestném činu často přichází o pocit vlastní autonomie a dosavadní víra ve vlastní schopnosti se rozpadá. V tomto případě by rodina měla dávat pocit bezpečí a podpory. K obnově víry ve vlastní schopnosti by měla rodina oběť ponoukat k různým činnostem, které oběť zvládne a dále ty, které má ráda.
- **Podpora při řešení hlavních problémů** – jedná se o různé formy asistence, např. doprovod oběti na policii k podání trestního oznámení nebo při různých vyšetřovacích

úkonech, např. výslech. Vedle asistence je velmi důležité i vyhledávání potřebných informací.

6.2.2 Odborná psychologická pomoc

Dle mého názoru psychologická pomoc je asi tou nejdůležitější formou pomoci v péči o oběti trestných činů. Odbornou psychologickou pomoc je možné rozlišit na pomoc akutní neboli první pomoc a na pomoc následnou.

Akutní pomoc probíhá zpravidla přímo na místě činu a poskytují ji přivolání psychologové, popřípadě policisté, lékaři a další odborníci. Oběti jsou bezprostředně po spáchaném trestném činu nejzranitelnější a nejcitlivější, proto je velmi důležitá pro další vývoj dopadů na oběť. Oběti by se mělo pomoci co nejdříve vrátit pocit bezpečí a pokusit se o psychickou stabilizaci. Akutní pomoc se skládá ze tří prvků (Čírtková, 2007, s. 132-134):

1. *informace* – oběť je třeba informovat o tom, jaké projevy mohou přijít, a kde může hledat pomoc,
2. *intervence* – zaměřuje se na opatření ke snížení stresu a šoku, ale také k posilování vlastních sil a překonání traumatu. Platí zde následující praktické instrukce: poradce by se měl před přímým kontaktem představit jménem a svou specializací, měl by s obětí jednat empaticky a vyhnout se nevhodným frázím, jako jsou například výčitky, používání cizích nebo odborných slov, aj.,
3. *identifikace rizikových osob* – určuje, u kterých obětí je pravděpodobnost vzniku následných a přetrvávajících potíží, ať už tělesných, psychických nebo sociálních. V případě rizikové osoby může být poskytována pomoc rozsáhlejší, než je tomu u oběti méně rizikové.

Následná psychologická pomoc dále probíhá u obětí, které jsou vyhodnoceny jako ohrožené anebo zranitelné. Forma následné pomoci je dlouhodobějšího charakteru a nejčastěji formou sezení a rozhovorů u psychologa. U závažných případů může být nutná hospitalizace na psychiatrickém oddělení nebo v psychiatrické léčebně.

6.2.3 Odborná sociální pomoc

Odbornou sociální pomoc poskytují nejvíce neziskové organizace, které zajišťují odbornou podporu a poradenství v sociálním začlenění oběti. Jedná se například o podporu a ochranu

zaměstnání nebo ochrany soukromí. Kromě neziskových organizací mohou odbornou sociální pomoc poskytovat také Probační a mediační služba nebo sociální pracovníci.

Za účelem podpory sociální pomoci byla britskou organizací Victim support Europe vydána v roce 1998 Deklarace sociálních práv obětí trestných činů (původní název Statement of the Social Rights of Victims of Crime), která uvádí základní principy sociální pomoci, např. (The social rights of victims of crime, 2012):

- odpovědnost za situaci obětí trestné činnosti a snaha o její zlepšení je součástí společenské kultury;
- závažnost sekundární viktimizace a nutnost ji řešit a co nejvíce ji omezovat;
- pouze sankce proti pachateli a platba odškodného obětem utrpení nevynahradí, je třeba poskytovat komplexní pomoc;
- je třeba dbát ochrany soukromí, osobních údajů a znovunastolení lidské důstojnosti oběti;
- soukromé i veřejné instituce, poskytující pomoc obětem, musí veškeré služby poskytovat zcela důvěrně;
- organizace jednající s oběťmi by měly obětem poskytovat komplexní informace o jejich právech a o tom, jak těchto práv dosáhnout;
- speciální a individuální by mělo být zacházení s dětskými oběťmi;
- systém bezplatných služeb pro oběti by měl být považován za základní právo oběti a měl by být podporován vládou každé země.

6.2.4 Odborná právní pomoc

Obsahem právní pomoci je poskytování informací a poradenství v právní oblasti, zejména zprostředkování informací týkající se práv obětí a trestního řízení. V rámci této služby můžete získat např. pomoc při uplatňování práva na peněžitou pomoc ze strany státu. Tyto služby však nezahrnují další právní pomoc, např. zastupování poškozeného v trestním řízení.

Poradce by však neměl oběť přesvědčovat, pouze jí nabídnout určité možnosti, které ve své situaci má a navrhnout jí postup. Odborná právní pomoc by měla být poskytována společně s odbornou sociální pomocí.

7. Subjekty poskytující pomoc oběti trestného činu

Subjekty poskytující pomoc obětem trestných činů můžeme rozdělit na státní orgány poskytující pomoc a na soukromí poskytovatelé, které najdeme v Registru poskytovatelů pomoci obětem trestného činu.

7.1. Státní orgány poskytující pomoc

7.1.1. Policie České republiky

Na základě z poznatků viktimologie byl v České republice v roce 2010 vytvořen systém pomoci obětem trestného činu a mimořádných událostí za účelem zlepšení poskytování pomoci a přístupu k obětem Policií České republiky. *„Systém je zaměřen zejména na snížení rizika sekundární viktimizace a prevenci rozvinutí posttraumatických symptomů, pomoc při zvládnání zátěže spojené s trestním řízením a zprostředkování následné odborné pomoci poskytované obětem externími organizacemi. Pomoc spočívá především v poskytování krizové intervence obětem trestných činů a osobám zasaženým mimořádných událostí a v poskytnutí informací o možnostech následné psychologické, psychosociální či sociálně právní pomoci poskytované obětem externími organizacemi, případně zprostředkování této pomoci.“* Pomoc je poskytována především obětem násilných trestných činů, osobám pozůstalým po oběti nebo zvláště zranitelným obětem. (Pomoc obětem trestných činů – Policie České republiky, 2018)

7.1.2. Probační a mediační služba

Probační a mediační služba (dále PMS) je státní organizace, která zajišťuje organizování a dohled nad obviněnými, obžalovanými nebo odsouzenými, kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody a připravuje podklady pro jejich ukládání a nabízí možnost jednání mezi pachatelem a obětí o urovnání následků trestného činu. (§ 4 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě) V České republice se nachází celkem 74 středisek a 4 pobočky PMS. Střediska PMS poskytují bezplatně oběti trestného činu právní informace, psychickou a sociální podporu a restorativní (na nápravu vztahů zaměřené) programy.

7.2. Soukromí poskytovatelé pomoc obětem trestných činů

V České republice existuje několik subjektů akreditovaných k poskytování pomoci obětem trestných činů. Mezi tyto subjekty patří například Bílý kruh bezpečí, Člověk v tísni, střediska, aj. Pro tuto kapitolu jsem vybrala jeden ze subjektů, který se zabývá pomocí obětem trestných činů a s jejíž činností bude blíže seznámeno v praktické části této práce.

7.2.1. Registr poskytovatelů pomoci obětem trestného činu

Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů je zřizován Ministerstvem spravedlnosti České republiky a jeho vymezení najdeme v §48 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Subjekty poskytují veškeré formy odborné pomoci, které jsou v této práci již zmíněny. Jedná se o seznam organizací (např. neziskových organizací, středisek probační a mediační služby) a dalších subjektů (např. advokáti), které pomáhají obětem vyrovnat se s následky trestného činu. Registr je veřejně přístupný a může sloužit jako informační zdroj (např pro policii). (policie.cz, 2018)

Podle ZOTČ (§ 48) se těmito poskytovateli, na základě jejich žádosti o zařazení do registru, rozumí:

- subjekty podle § 39 odst. 2 na základě jejich žádosti (subjekty poskytující sociální služby)
- akreditované subjekty podle § 39 odst. 1 (subjekty, které poskytují právní informace nebo restorativních programů nebo obojí)
- advokáti na základě žádosti podle § 47 (pokud se zaváží k tomu, že budou bezplatně poskytovat právní pomoc zvláště zranitelným obětem) střediska PMS ČR

Činnosti těchto subjektů jsou podporovány státem a mohou žádat o poskytování dotací ze státního rozpočtu. Pro získání dotace, je nutné splnit akreditaci pro jednu nebo dvě služby, kterými jsou poskytování právních informací a restorativní programy.

7.2.1.1. Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí (dále BKB) je zapsaný spolek, který má v České republice 9 poraden a 5 pracovišť intervenčních center a bezplatných linek, které mají nepřetržitý provoz. Pobočky sídlí v Brně, Českých Budějovicích, Jihlavě, Liberci, Olomouci, Ostravě, Pardubicích, Plzni a v Praze, a každá z nich zastupuje jeden kraj. Sdružení bylo založeno v roce 1991, kdy byla

zřízena první poradna v Praze. Jeho posláním je poskytování odborné, bezplatné a diskrétní pomoci nejen obětem trestného činu, ale například i svědkům. Tato pomoc obsahuje:

- poskytnutí právních informací,
- psychologické poradenství,
- sociální poradenství
- praktické rady a informace.

Jak je možno vidět, poskytování poradenských služeb je největší náplní práce jejich činnosti. Pomoc poskytují odborní pracovníci, především právníci, psychologové a sociální pracovníci, a je určena obětem trestných činů, pozůstalým a svědkům trestného činu. Služby jsou kombinací odborného sociálního poradenství a dalších základních sociálních potřeb. Jsou jimi například psychoterapie, doprovody k procesním úkonům, výjezdy do nemocnice ke zraněným obětem, aj.

BKB se při své činnosti řídí následujícími základními principy:

- bezplatnost,
- nestrannost,
- nezávislost,
- diskrétnost.

Při poskytování pomoci obětem trestných činů se řídí veřejným závazkem registrovaných sociálních služeb, kterými jsou služby odborné sociální péče, intervenčního centra a telefonické krizové pomoci. Každá ze služeb má své cíle, poslání, cílovou skupinu, které je pomoc určena a zásady poskytování pomoci.

Cílem odborné sociální péče je podpora oběti k překonání traumatu spojeného s trestným činem a pomoc znovu se začlenit do běžného života. Tato služba je určena pro oběti trestných činů, svědky, pozůstalé a další. Při poskytování této služby se řídí následujícími zásadami (Poslání a činnost. Bílý Kruh Bezpečí, 2018):

- respekt,
- autonomie,
- bezplatnost,
- anonymita,
- mlčenlivost,
- dobrovolnost,
- profesionalita,

- individuální a motivující přístup,
- provázanost s jinými sociálními službami a
- dostupnost sociální služby.

V rámci služeb intervenčního centra je činnost, která se zaměřuje na přechodnou odbornou pomoc a podporou osobám, které byly ohroženy domácím násilím. Intervenční centrum se nachází v Ostravě. Mezi formy služby patří ambulantní služba, která je poskytována formou konzultací a terénní služba, která probíhá v místě pobytu ohrožené osoby. I v rámci této služby se řídí zásadami při poskytování, kterými jsou (Poslání a činnost. Bílý Kruh Bezpečí, 2018):

- bezplatnost,
- diskrétnost,
- nestrannost,
- interdisciplinární spolupráce.

Služba telefonické krizové pomoci je poskytována nonstop prostřednictvím bezplatných telefonních linek. Cílem této služby je snížení traumatu a zlepšení stavu oběti pomocí morální podpory. Zásady při poskytování služby telefonické krizové pomoci jsou (Poslání a činnost. Bílý Kruh Bezpečí, 2018):

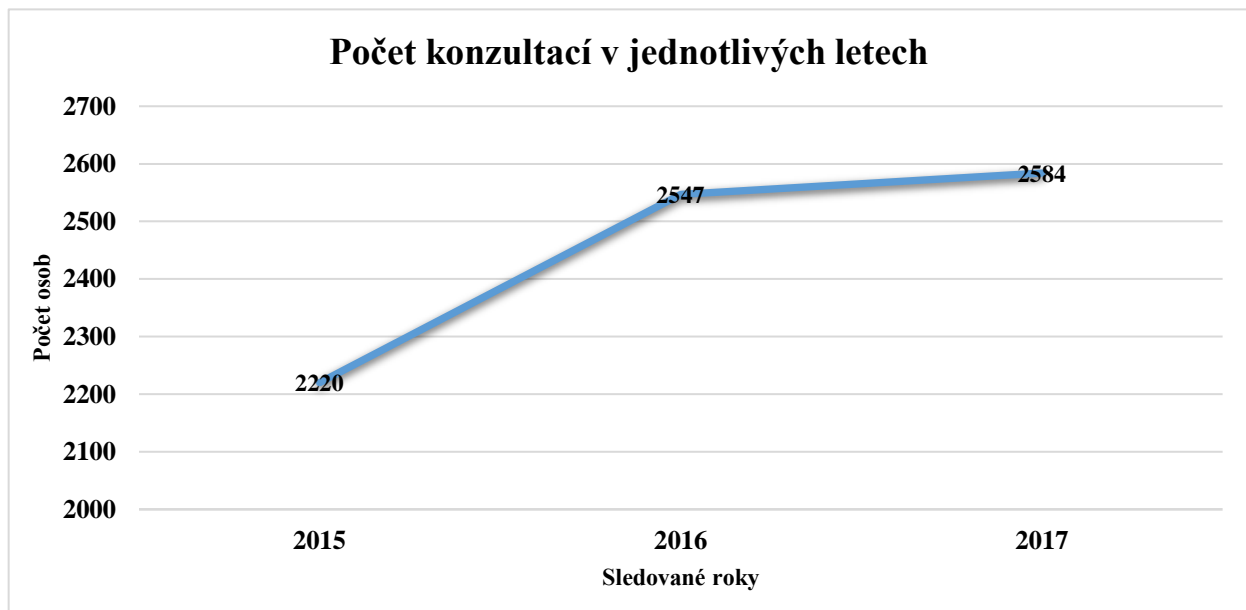
- okamžitá dostupnost,
- právo anonymity,
- mlčenlivost,
- bezpečné prostředí,
- zachování neutrality,
- kvalifikovanost a pravidelné supervize odborného týmu.

8. Praktická část

Praktická část práce plynule navazuje na teoretickou část práce a zaměřuje se na analýzu sociálních a ekonomických ukazatelů. Podstatou této kapitoly je analýza údajů získaných z ročních statistik poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Konkrétně jimi jsou Bílý kruh bezpečí jako soukromý poskytovatel pomoci obětem trestných činů a Policie ČR jako státní poskytovatel pomoci obětem trestných činů.

8.1. Přehled konzultací v poradnách Bílého kruhu bezpečí

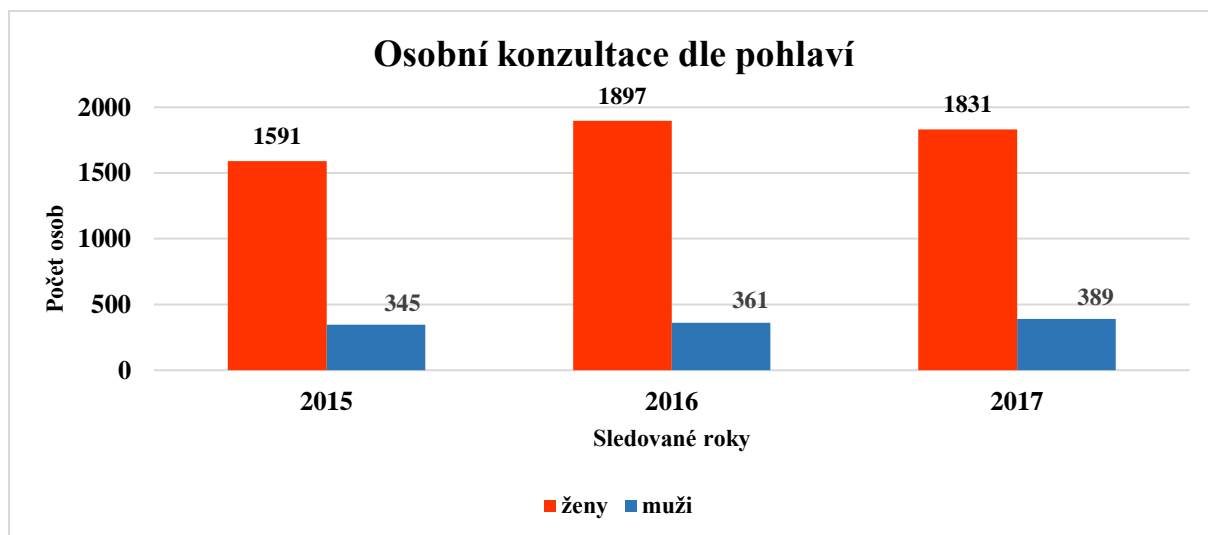
Bílý kruh bezpečí každý rok zpracovává statistiky přehledu osobních konzultací v jednotlivých poradnách, do kterých je zahrnuté i intervenční centrum v Ostravě. Statistiky jsou zaměřeny na počet návštěv a přehled návštěv dle pohlaví, druh poskytnuté pomoci, příchodu do poradny a získaných informací o BKB. Přehled konzultací v této práci je analyzován za roky 2015, 2016 a 2017.

Graf 1: Vývoj počtu konzultací (Vlastní zpracování dle bkb.cz)

Jak je možné vidět z grafu, trend návštěvnosti poraden BKB se každým rokem zvyšuje. Tento trend je pravděpodobně dán spíše vývojem společnosti (větší informovanost, otevřenost společnosti a další), spojitost s počtem trestných činů nebyla prokázána. Oběti se o možnosti konzultace v poradnách BKB nejvíce dozívají od Policie ČR, která s nimi spolupracuje, také od svých známých nebo z webových stránek na internetu, přes které je přímo možné se s danou poradnou spojit. Nejnavštěvovanější poradnou v České republice je poradna v Praze, kde její návštěvnost za rok 2015 byla nejvyšší, kdy konkrétně poradnu navštívilo 706 osob (téměř třetina všech návštěv) a poté pomalu klesala (562 osob), v roce 2017 návštěvnost byla už jen

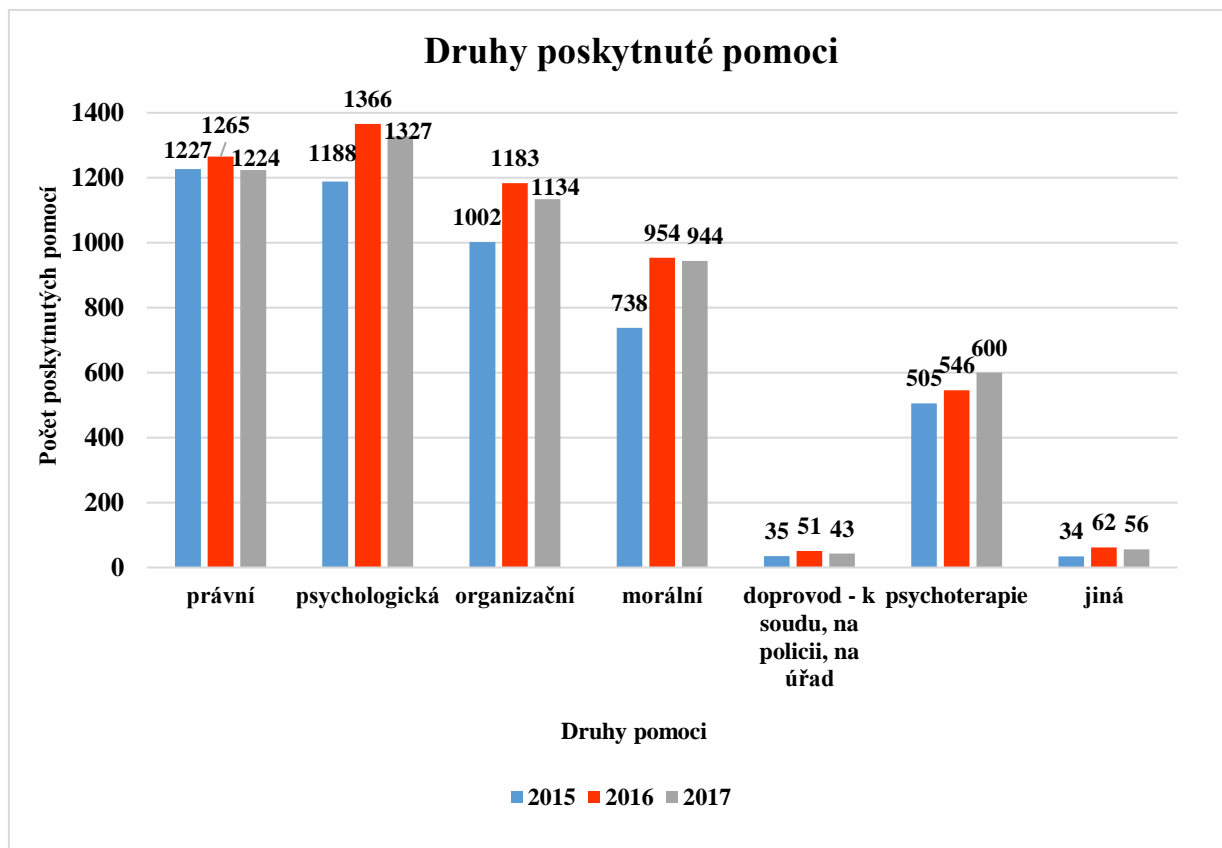
501 osob. Naopak poradnou s nejméně konzultacemi je poradna v Olomouci (v roce 2015 pouze 63 osob), i přes to, že její trend návštěvnosti každým rokem roste. (Statistiky BKB, 2015–2017) Pokud jsou tyto hodnoty srovnány s mapou kriminality v České republice je snáze vidět, že Praha je krajem s největším indexem kriminality, proto je tedy pravděpodobně nejvíce návštěv právě v této poradně. Dalším hlediskem může být počet obyvatel, díky čemuž lze též vysvětlit návštěvnost v jednotlivých poradnách. Hlavní město Praha je krajem s největším počtem obyvatel, a to necelý 1 300 000 obyvatel, naopak výše zmiňovaný Olomoucký kraj má o polovinu méně obyvatel než právě hlavní město Praha. (Srovnání krajů v České republice, 2017) Ve všech sledovaných letech se nejvíce obětí dostavilo do poradny ve stádiu vyšetřování trestného činu (po 14 dnech od doby, kdy se stali obětí trestného činu), což potvrzuje již výše zmiňované odkázání na tyto poradny právě od Policie ČR. Druhým nejčastějším obdobím příchodu do poradny je období do 14 dnů od doby, kdy se stali oběťmi trestného činu.

Graf 2: Vývoj počtu konzultací dle pohlaví (Vlastní zpracování dle bkb.cz)

Graf č. 2 porovnává počet návštěv ve všech poradnách BKB v České republice dle pohlaví. Ze získaných dat je možné vidět, že více jak 75 % obětí trestného činu, které navštívili poradny BKB byly právě ženy. Zatímco u mužů trend návštěvnosti každým rokem rostl o necelých 10 %, u žen byl zaznamenán mezi roky 2015 a 2016 nárůst přibližně o 19 % a následný pokles, mezi roky 2016 a 2017, o necelá 4 %. Je předpoklad, že u mužů toto číslo bude stále postupně mírně stoupat. Je to opět dáno vývojem společnosti, kdy se muž navštěvující např. poradny BKB nepovažuje za „slabocha“ a často je tato skutečnost jeho okolím i kladně přijímána. Nelze však předpokládat, že by počet mužů převýšil počet žen. (Statistiky BKB, 2015-2017)

Kromě statistik počtu návštěv se Bílý kruh bezpečí ve svých statistikách také zaměřuje na druhy pomoci, které obětem trestných činů poskytuje. Těmito druhy pomoc jsou například: právní, psychologická, organizační, morální podpora, doprovod k soudu a další. Graf č. 3 je zaměřen právě na tato data a ukazuje vývoj jednotlivých druhů pomoci ve sledovaných letech.

Graf 3: Vývoj druhů poskytnuté pomoci (Vlastní zpracování dle bkb.cz)

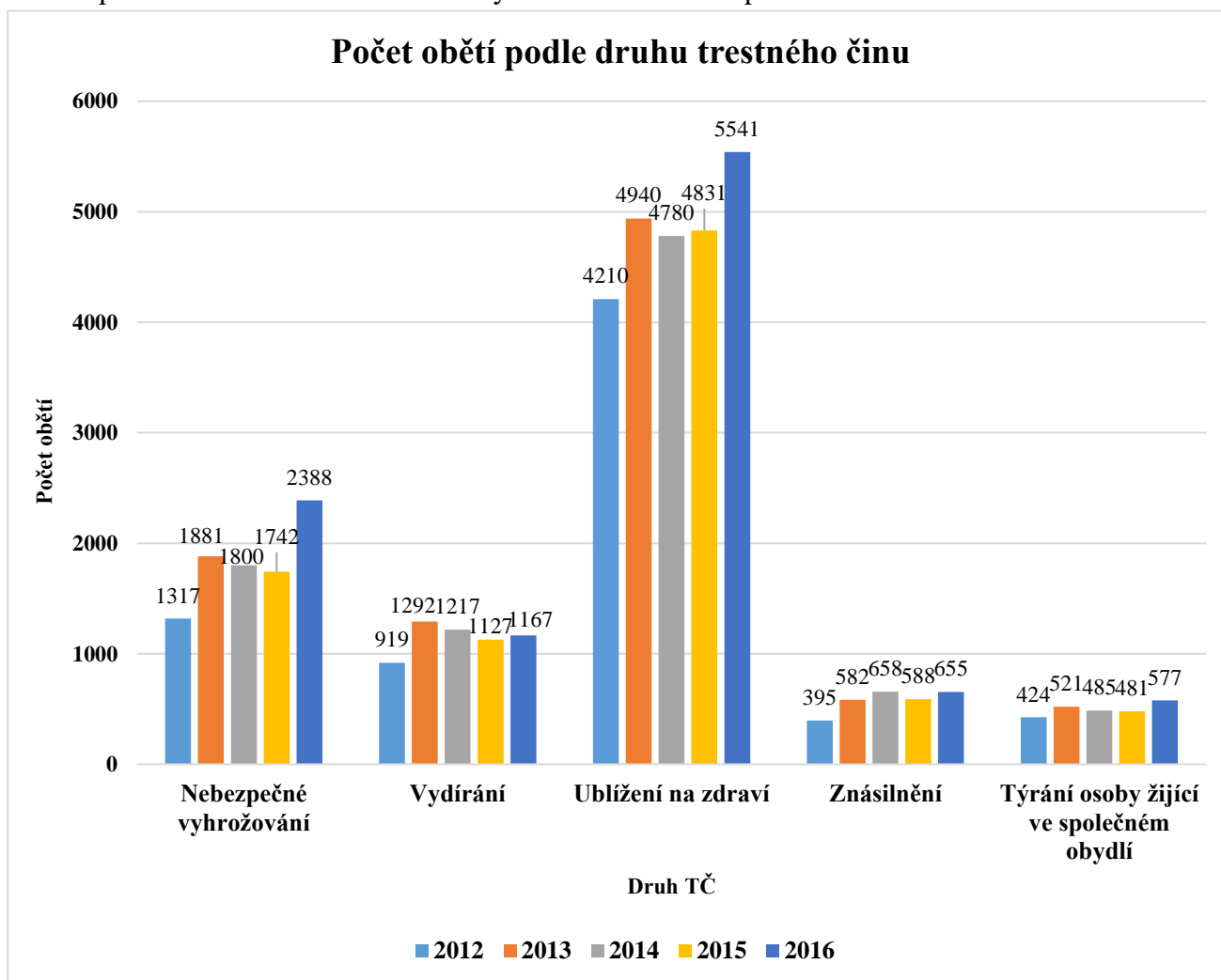
Právní a psychologická pomoc jsou hlavními činnostmi poradenství Bílého kruhu bezpečí, a proto i z celoročních statistik vyplývá, že ve sledovaných letech jsou tyto druhy pomoci těmi nejčastějšími. Rozdíly mezi těmito druhy poskytované pomoci nejsou nijak markantní. V roce 2015 byla nejčastější pomocí právní pomoc a v letech 2016 a 2017 to byla pomoc psychologická. Nejnižší počet připadá na doprovod k soudu, policii, úřadům a dále jiné druhy pomoci, které zahrnují například návštěvy v nemocnici. Tyto druhy pomoci oběti nejčastěji využívají pouze v „rizikových“ případech, kdy se cítí ohroženi. Většinou však volí „vlastní zdroje“ v podobě známých nebo přátel, se kterými se cítí více v bezpečí. Pouze u pomoci psychoterapie lze říci, že její poskytování každým rokem roste. U ostatních druhů je nejdříve mezi lety 2015 a 2016 vidět menší nárůst a poté mezi roky 2016 a 2017 naopak pokles, který je oproti nárůstu mírnější.

Nabytím účinnosti zákona č. 45/2013 Sb., ZOTČ začala služeb poraden BKB využívat více obětí trestných činů. Oběti díky tomu mají větší důvěru v subjektech, které pomoc poskytují a

jsou více svolní trestný čin, na něž byl spáchán, oznámit. V rámci spolupráce v mezinárodním projektu INFOVICTIM BKB sdílel na svých webových stránkách lépe formulované informace, které obsahuje právě zmíněný zákon. (Bílý kruh bezpečí zpřístupnil nové informace pro oběti – 22. únor je Evropským dnem obětí, 2014)

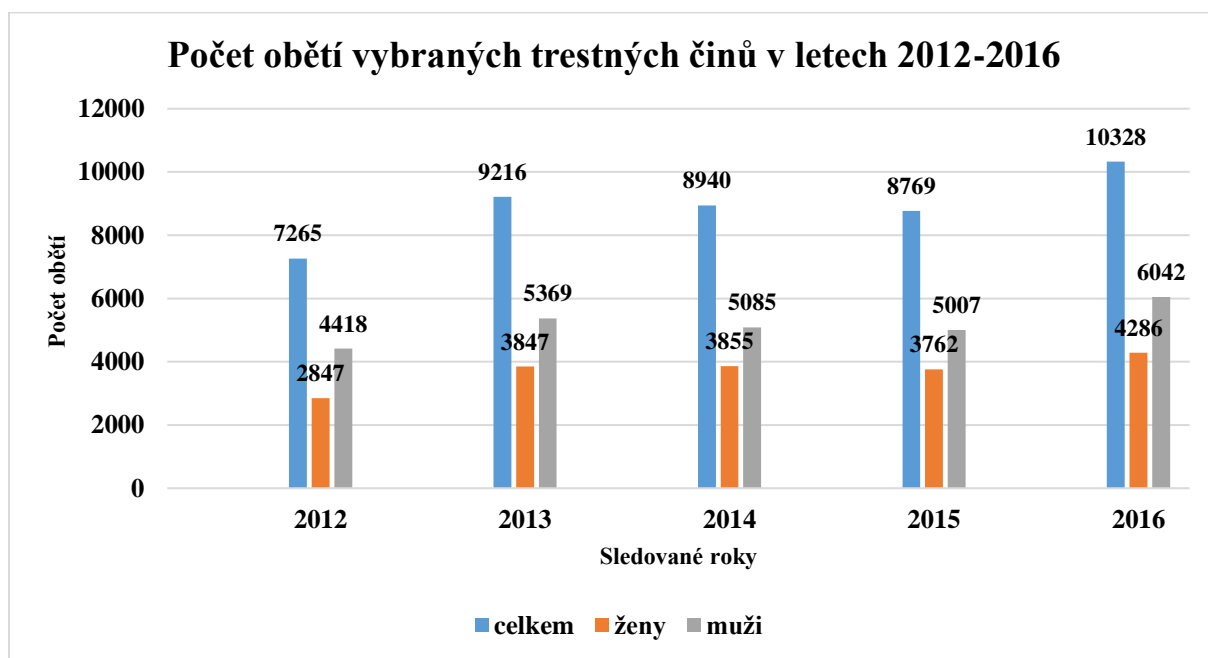
8.2. Oběti vybraných trestných činů podle Policie ČR

V druhé kapitole teoretické části jsou porovnávány vybrané trestné činy, konkrétně nebezpečné vyhrožování, vydírání, ublížení na zdraví, znásilnění a týrání osoby žijící ve společné domácnosti. Výše zmíněné trestné činy byly vybrány z důvodu, že patří k nejčastějším trestným činům páchaných na lidech. Tyto statistiky jsou vypracovávány Policií ČR a vydává je Policejní prezidium. Kapitola se zaměřuje na oběti jednotlivých trestných činů podle pohlaví a věkových kategorií, které zde budou porovnány. Data jsou analyzována za roky 2012–2016 z důvodu nabytí účinnosti již několikrát zmíněného zákona č. 45/2013 Sb., ZOTČ a případným změnám, které přinesl obětem. Tento zákon nabyl účinnosti dne 1. srpna 2013.

Graf 4: Vývoj počtu obětí dle druhu trestného činu (Vlastní zpracování dle czso.cz)

Jak lze vidět na grafu, tak nejvíce páchaným trestným činem za posledních 5 let je ublížení na zdraví, které každým rokem přesáhlo hranici 4 000 obětí tohoto trestného činu. Nejvíce obětí bylo v roce 2016, kdy byl počet obětí byl dokonce vyšší než 5 000 obětí. Naopak nejméně obětí bylo v roce 2012. Počet obětí každým rokem rostl a viditelný rozdíl mezi roky 2012 a 2016 je více jak o 31 %. Nejméně páchaným trestným činem s nejnižšími počty obětí trestného činu za všechny sledované roky (kromě roku 2012, kdy pouze méně obětí bylo v případě znásilnění) je týrání osoby žijící ve společném obydlí. Nejnižší hodnota byla opět v roce 2012 a nejvyšší v roce 2016, kdy přesáhla 500 obětí za rok, konkrétně 577. Hodnotu 500 obětí za rok byl přesažen ještě v roce 2013, kdy hodnota byla 521 obětí trestného činu. Pokud se blíže zaměříme na roky 2013 a 2014, kdy nabyl účinnosti zákon č. 45/2013 Sb., ZOTČ, tak lze vidět, že hodnoty mezi těmito roky klesly, pouze u znásilnění byla hodnota v roce 2014 vyšší než v roce 2013. (6. Soudnictví, kriminalita 2012–2016) Lze tedy říci, že vydání výše uvedeného zákona mělo pozitivní vliv na vývoj. Oběti se častěji svěří se svým problémem a pachatel bude dříve dopaden, díky čemuž se zamezí dalšímu spáchání trestného činu na další oběti.

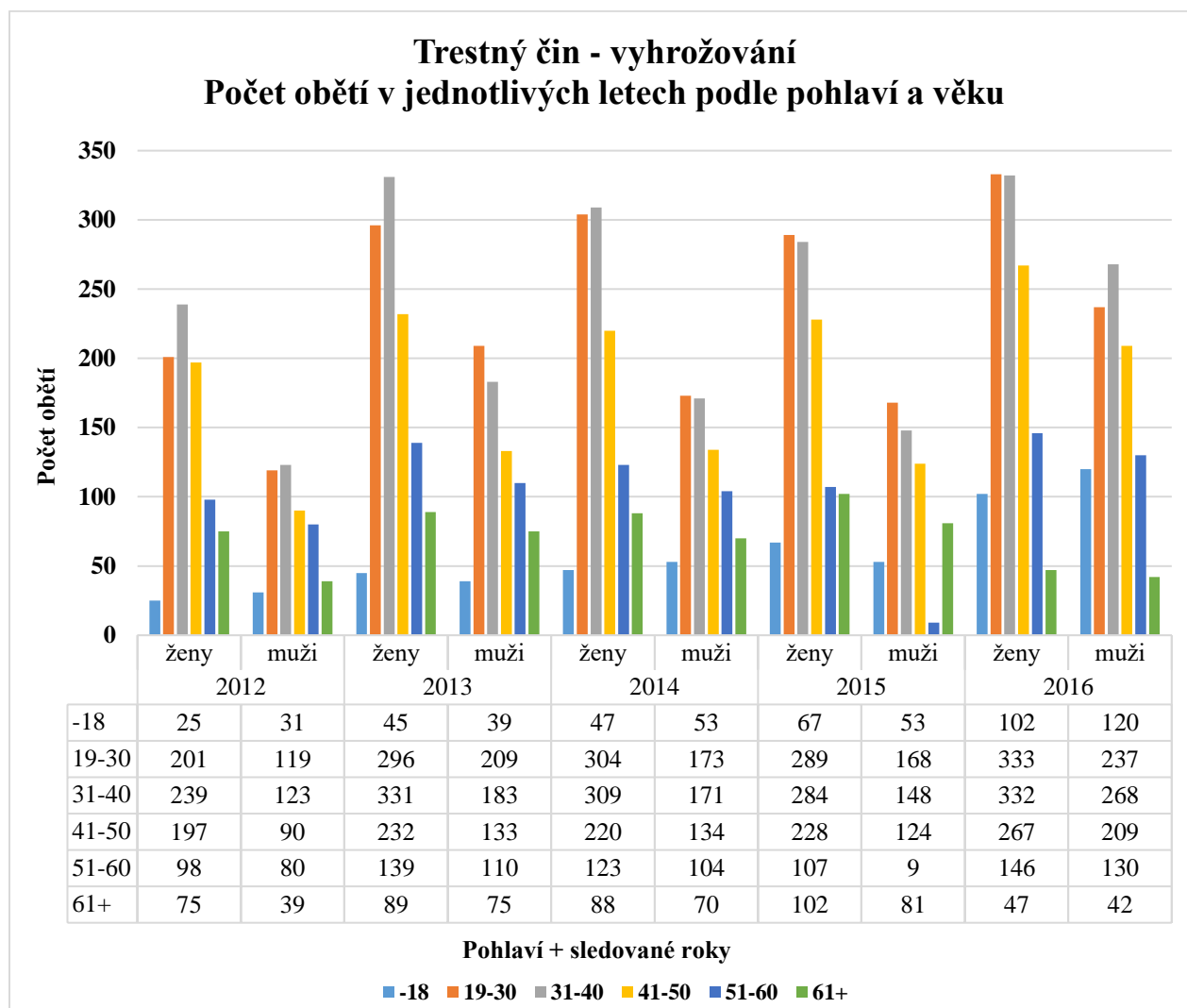

Graf 5: Počet obětí vybraných trestných činů (Vlastní zpracování dle czso.cz)

Graf č. 5 se zaměřuje na porovnání obětí vybraných trestných činů dle pohlaví. Podle analyzovaných dat je viditelné, že v každém roce je přibližně více jak 60 % z celkového počtu všech spáchaných trestných činů za rok pácháno na právě ženách.

Následující grafy se vztahují konkrétně k vybraným trestným činům a jejich oběti podle pohlaví a věku oběti jednotlivě. Analyzovaná data jsou rozdělena zvlášť pro ženy a zvlášť pro muže ve

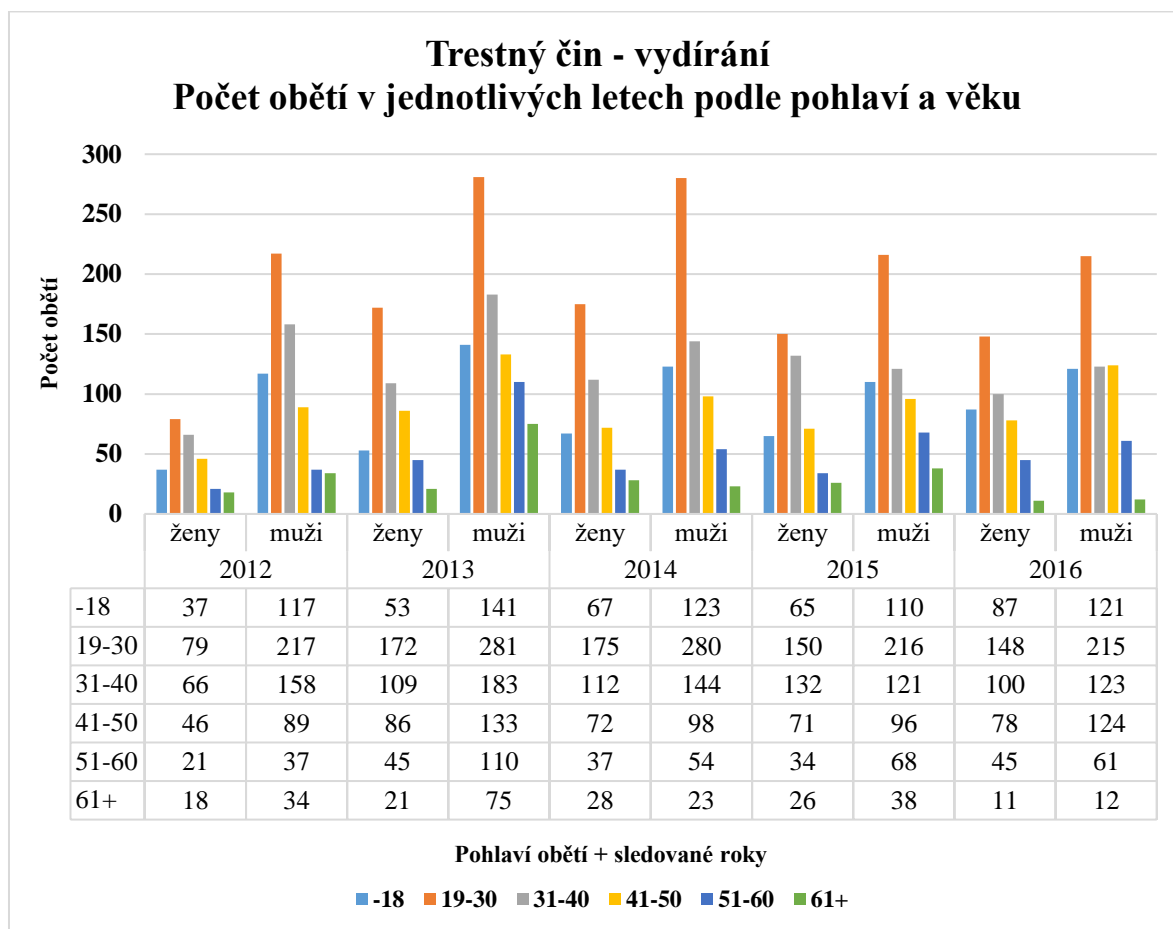
věku mladších 18 let (tedy mladiství) až po starší 61 let. (6. Soudnictví, kriminalita 2012–2016)
Ke grafům jsou připojeny i tabulky se zjištěnými hodnotami pro lepší přehlednost a orientaci.

Graf 6: Počet obětí trestného činu vyhrožování podle pohlaví a věku oběti (Vlastní zpracování dle czso.cz)

Z grafu je zřetelné, že nejčastějšími oběťmi vyhrožování jsou ženy ve věku od 31 let do 40 a ženy/dívky ve věku od 19 do 30 let. V obou případech je počet obětí mnohem vyšší, než je tomu u ostatních věkových kategorií. Nejméně ohroženou skupinou žen jsou dívky mladší 18 let, i přes to, že v letech 2015 a 2016 jejich počet stoupl a byl vyšší než doposud více ohrožená skupina žen ve věku 61 let a více. Co se týče mužů i zde, stejně jako v předešlém grafu, je viditelné, že počet obětí je mnohem nižší než u žen. Pokud se zaměříme na věkovou kategorii výsledek je stejný jako u žen ať už se zaměříme na věkovou kategorii s největším počtem obětí nebo naopak s nejnižším počtem obětí. Tedy, nejvíce obětí mužského pohlaví bylo ve věku 19-30 let a 31-40 let. Věková kategorie s nejnižším počtem obětí je věková kategorie -18 let, tedy mladiství. Pokud se zaměříme na jednotlivé roky a věkové kategorie, tak v letech 2012-2014

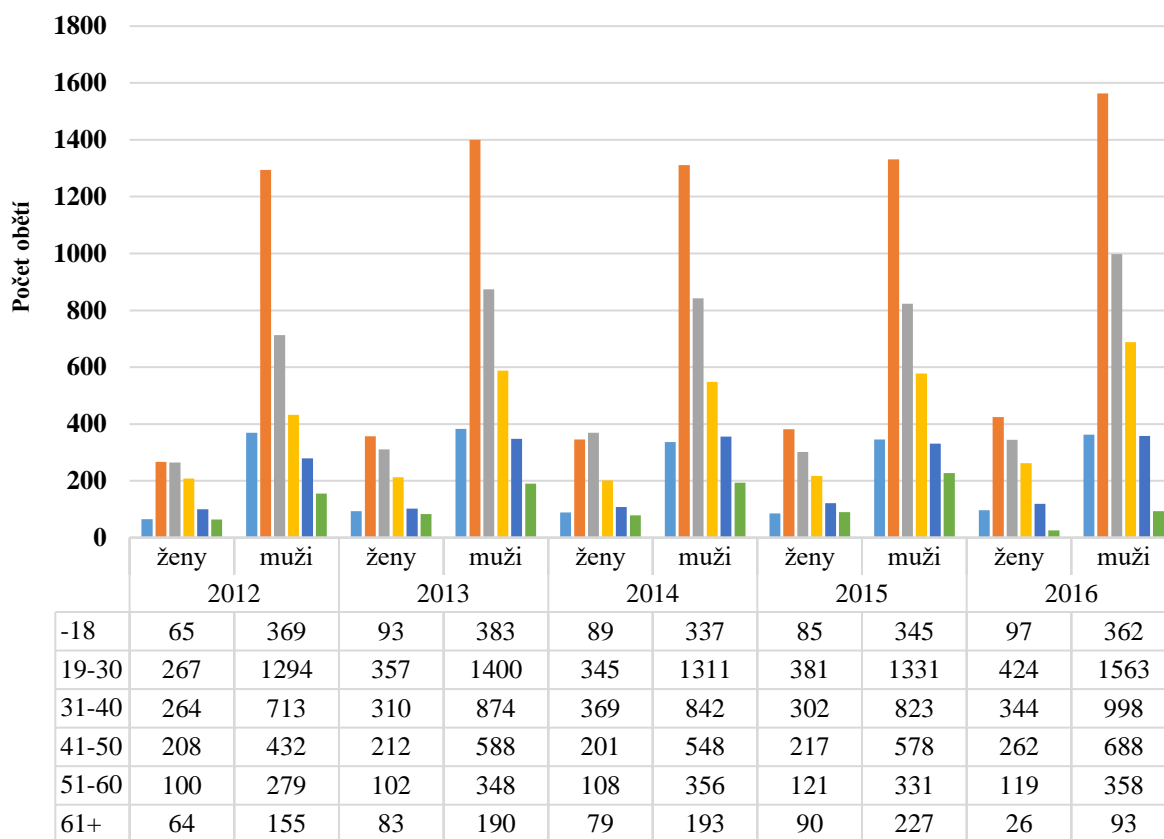
bylo nejvíce obětí žen evidováno ve věku 31-40, kdežto v letech 2015 a 2016 ve věku 19-30-
 Nejvyšší počet žen, které se staly obětmi vydírání bylo v roce 2016, kdy celkový počet činil
 1227 obětí. U mužů jsou jednotlivé roky odlišné. V letech 2012 a 2016 bylo nejvíce obětí ve
 věkové kategorii 31-40 let. V ostatních sledovaných letech bylo nejvíce obětí mužského pohlaví
 ve věku 19-30 let. (6. Soudnictví, kriminalita 2012–2016)

Graf 7: Počet obětí trestného činu vydírání podle pohlaví a věku oběti (Vlastní zpracování dle czso.cz)

V případě trestného činu vydírání jsou zjištěné výsledky opačné, než tomu bylo u trestného činu
 vyhrožování. Zde jsou častějšími obětmi muži, jak je viditelné přímo z grafu a z tabulky hodnot.
 Největší počet obětí mužského pohlaví byl v roce 2013, konkrétně 923 obětí. Poté počet
 postupně klesal, až do roku 2016, kdy byl nepatrný nárůst oproti roku 2015. V případě žen byl
 počet obětí nejvyšší v roce 2014 a to 491 obětí a poté už jen klesal. Ve všech sledovaných letech
 a u obou pohlaví je nejvíce obětí vydírání ve věku od 19 do 30 let. Naopak věková kategorie
 s nejnižším počtem obětí ve všech letech byli lidé starší 61 let. (6. Soudnictví, kriminalita 2012–
 2016)

Trestný čin - ublížení na zdraví Počet obětí v jednotlivých letech podle pohlaví a věku

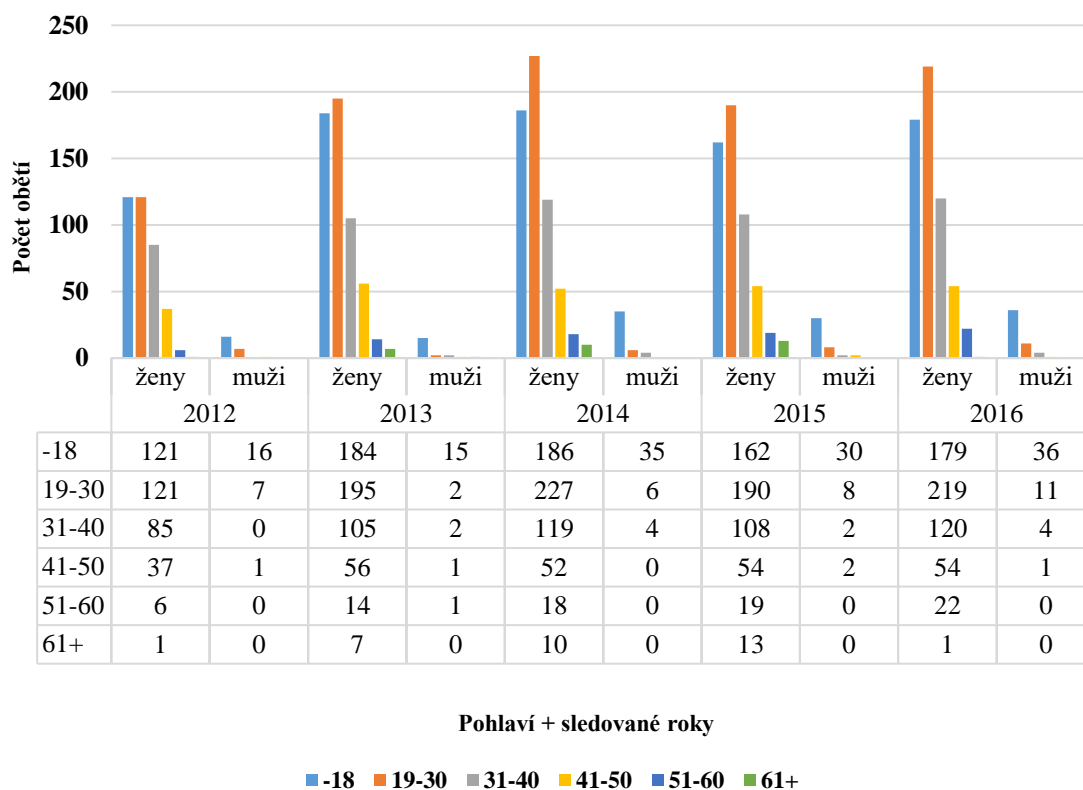
Pohlaví + sledované roky

■ -18 ■ 19-30 ■ 31-40 ■ 41-50 ■ 51-60 ■ 61+

Graf 8: Počet obětí trestného činu ublížení na zdraví podle pohlaví a věku oběti (Vlastní zpracování dle czso.cz)

I v případě ublížení na zdraví byly ve sledovaných letech častěji obětmi muži. V tomto případě počet obětí mužů je dvojnásobně větší než u žen. Zatímco u žen počet nepřesáhl více jak 1 300 obětí za rok (největší počet obětí byl v roce 2016 a to 1272 obětí), tak u mužů se v žádném ze sledovaných let neklesl pod 3 000. Největší počet obětí u mužů byl též v roce 2016, konkrétně 4 062 obětí. V obou případech jsme se setkali s postupným narůstáním počtu obětí, kde v případě mužů byl mezi lety 2013 a 2014 mírný pokles, poté ale opět následoval nárůst. I v případě ublížení na zdraví je nejvíce obětí ve věku od 19 do 30 let, a to ve všech letech. Výjimkou je pouze rok 2014 u žen, kdy bylo o 24 obětí více ve věku od 31 do 40 let. Kategorii s nejnižším počtem obětí byli opět lidé starší 65 let. (6. Soudnictví, kriminalita 2012–2016)

Trestný čin -ublížení na zdraví Počet obětí v jednotlivých letech podle pohlaví a věku

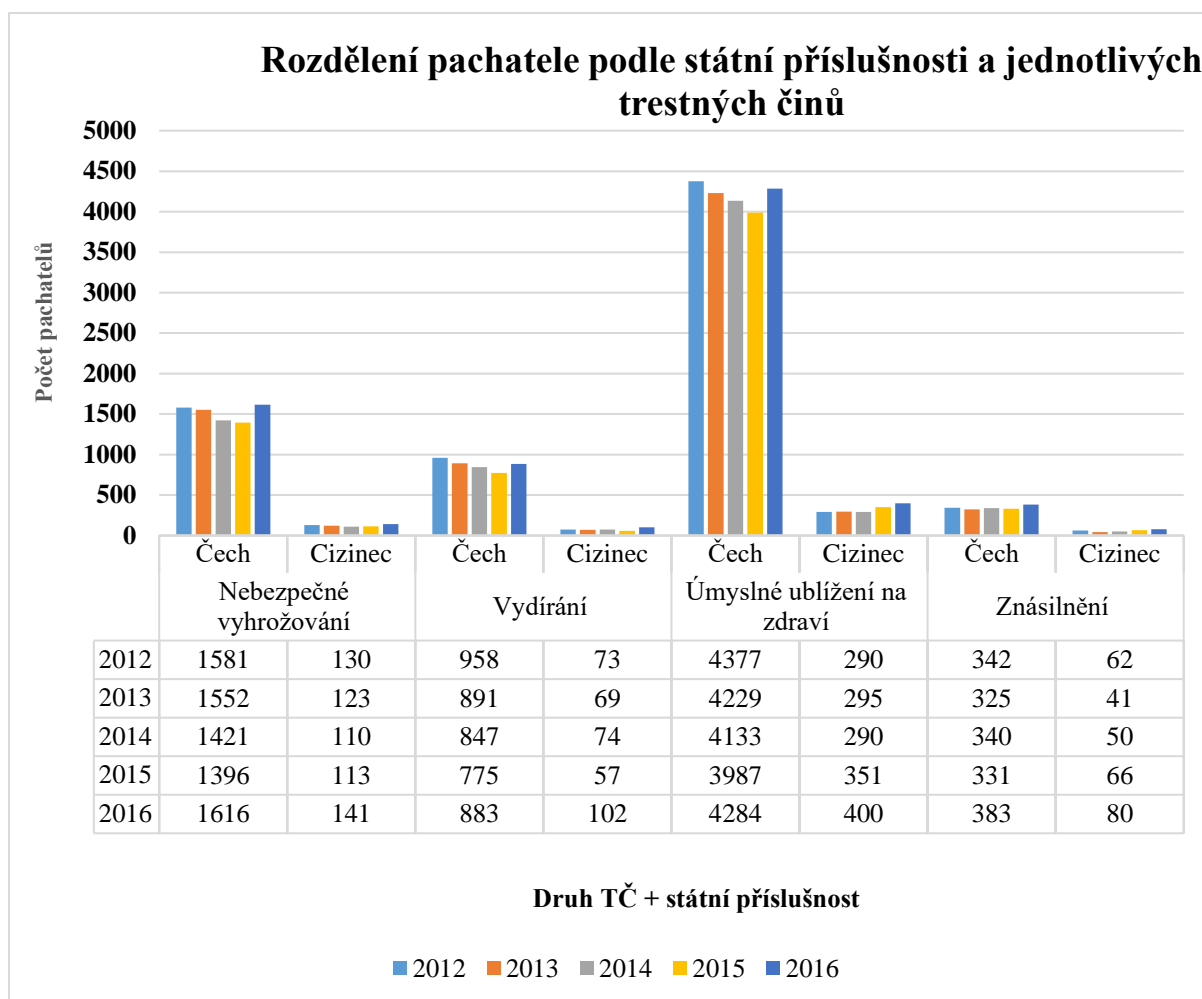

Graf 9: Počet obětí trestného činu znásilnění podle pohlaví a věku obětí (Vlastní zpracování dle czso.cz)

Jen zřídka kdy se setkáváme s tím, že by obětí znásilnění byl muž. Proto není nikterak překvapivá ani analýza údajů o znásilnění v České republice. V případě tohoto trestného činu jsou nejčastěji ženy. Jak z grafu vyplývá, týká se to především žen ve věku od 19 do 30 let. Překvapivé však je, že v případě mužů je největší počet obětí mladiství a o to závažnější dopady tento trestný čin na oběť má. Jak je vidět z tabulky hodnot, u žen se v každé věkové kategorii setkáváme minimálně s jedním případem znásilnění, zatímco u mužů se mnohdy setkáváme s nulovými hodnotami. V případě žen bylo nejvíce obětí znásilnění 612, které jsou evidovány v roce 2014. U mužů je tato hodnota podstatně nižší, a to 52 obětí v roce 2016. (6. Soudnictví, kriminalita 2012–2016)

Ve všech sledovaných letech se procento objasněnosti ať už mravnostní nebo násilné kriminality pohybovalo okolo 70 %. (Kriminalita – Policie České republiky, 2012-2016)

Nejčastějšími pachateli analyzovaných trestných činů jsou muži, kdy počet oproti ženám je mnohonásobně vyšší. Nejvíce pachatelů mužského pohlaví je evidován v případě úmyslného ublížení na zdraví, taktéž je tomu i u žen.

Graf 10: Počet pachatelů podle státní příslušnosti a druhu TČ (Vlastní zpracování dle czso.cz)

Pachatele můžeme dělit stejně jako oběť pomocí různých hledisek, například podle věku, pohlaví, vztahu k oběti nebo státní příslušnosti. Graf č. 10 zobrazuje pachatele jednotlivých trestných činů podle státní příslušnosti. Většina pachatelů vybraných trestných činů jsou české státní příslušnosti, ale lze se setkat i s pachatelem, který je cizincem. Tato skupina pachatelů tvoří přibližně 3–5 % z celkového počtu pachatelů. Nejčastějším trestným činem spáchaným cizincem je úmyslné ublížení na zdraví a nebezpečné vyhrožování a je třeba zmínit i mírně rostoucí trend znásilnění, který asi jako jediný od roku 2013 kontinuálně roste. (6. Soudnictví, kriminalita 2012–2016)

8.3. Shrnutí

Po zpracování praktické části je zcela zřejmé, že většina obětí trestných činů jsou ženy ve věku 19-30 let. Toto zjištění je zřejmě jak ze statistiky BKB, tak ze statistik Policie ČR. Pozitivním zjištěním je ale to, že oběti každým rokem více využívají pomoci subjektů, které tuto pomoc poskytují. Co se týče mužů, výsledky statistik byly obdobné jako tomu bylo u žen.

Velkým a také o to víc negativním výsledkem byla početná skupina mladistvých, které se stali obětí trestného činu – v tomto případě obětí znásilnění. Jako vhodné opatření bych navrhovala zvážit zpřísnění trestu pachatelům, kteří se dopustili trestného činu právě na nezletilém, případně se více zaměřit na předcházení samotného páchaní trestných činů, vzhledem ke zvýšenému počtu trvalých psychických následků této věkové kategorie obětí. Jako preventivní opatření navrhuji zvýšení spolupráce základních a středních škol s Policií ČR nebo pracovníky BKB ve formě preventivních přednášek nebo formou různých her, které se budou týkat právě obětí trestných činů a preventivních opatření.

Dalším důležitým zjištěním je větší návštěvnost žen v poradnách BKB. Z analyzovaných statistik můžeme předpokládat, že mužských obětí trestných činů je ve skutečnosti více, ale spousta z nich se může stydět za situaci, do které se dostali, a proto se nikomu nesvěří. Jako řešení této situace navrhuji zřízení poradny speciálně pro muže, případně možnost anonymní poradny, která by pomohla mužům, kteří mají problém svěřit se se svou situací přímo danému pracovníkovi. Určitě je i vhodné, aby na každé pobočce byli dva pracovníci a každý jiného pohlaví, tedy muž a žena. Některé oběti mohou mít problém se svěřováním se osobě opačného pohlaví.

V neposlední řadě je velmi důležitá i informovanost společnosti. Ta se týká nejen toho, jak má daná osoba jednat s obětí trestného činu, pokud takovou osobu ve svém blízkém okolí má, ale také jak se chovat, aby se sám obětí nestal. Proto výše zmíněné preventivní přednášky nebo jimi podobné kampaně jsou velmi důležité nejen u nezletilých, ale také u dospělých osob. Těchto kampaní se mohou opět ujmout jak soukromí poskytovatelé, tak i státní poskytovatelé pomoci obětem trestných činů. Náplní těchto kampaní mohou být nejen přednášky odborníků, ale také například kurzy sebeobrany (ideálně pořádané v každém kraji) nebo různé sportovní dny, které mohou být pořádány právě na podporu osob, které se stali obětí trestného činu. Je třeba usilovat nejen o to, aby počet obětí trestných činů ubýval, ale také pokud se člověk obětí stane, aby se nebál a nestyděl svěřit se svou situací ať už příbuzným, přátelům nebo subjektům, které pomoc poskytují.

Závěr

Cílem práce byla analýza právního postavení oběti trestného činu a následné socioekonomické souvislosti v životě oběti. Teoretická část práce se zabývá právním postavením oběti v České republice. Dále je v této části podrobně popsána oběť trestného činu, její typy, práva, která jí náleží a případná pomoc, pokud je oběť vyhledána. Po zavedení zákona č. 45/2013 Sb., ZOTČ v roce 2013, který je tak platný již téměř pátým rokem, právní úprava obětí trestných činů významně pokročila. Po zavedení zákona jsou více posílena práva obětí, která v dřívějších úpravách nebyla zcela jasná. Následně je v práci kladen důraz na orgány činné v trestním řízení, které mají oběť s jejími právy seznámit a poskytnout jim pomoc. Po zpracování všech podkladů si myslím, že by bylo vhodné do zmiňovaného zákona ZOTČ zahrnout také příbuzné, blízké osoby oběti nebo činem jinak dotčené osoby. Toto rozšíření má za cíl zvýšit povědomí těchto osob základech komunikace či celkově jednání s oběťmi trestných činů a tím zefektivnění nebo alespoň zkrácení léčby post traumatu nebo dalších psychických následků způsobených obětí. Další pozitivní efekt tohoto rozšíření zákona spočívá v obecném zvýšení povědomí veřejnosti nejen o zlepšení pomoci obětem, ale i většího zájmu veřejnosti o tuto problematiku, případně až k zabránění spáchání samotného trestného činu.

Druhá – praktická část se věnuje analýze socio-ekonomických ukazatelů obětí i pachatelů trestných činů. Práce vyhodnocuje veřejně dostupné údaje poskytované BKB a roční statistiky vydávané statistickým úřadem z údajů poskytovaným policejním prezídiem. Data jsou zpracována v jednotlivých grafech podle zájmových parametrů. Výsledky jednotlivých analýz jsou slovně zhodnoceny, dále jsou vyvozeny důsledky těchto závěrů, případně doplněny o doporučení ke zlepšení situace v rámci zkoumaného prvku. Z výsledků analýz se tak například potvrdil předpoklad, kdy nejrizikovější skupinou obětí jsou ženy i muži ve věku 19-40 let. Naopak překvapivým zjištěním byl fakt, kdy druhou nejpočetnější mužskou skupinou jsou děti a mladiství. Ze statistik vyplývá i postupné uvolňování nálady veřejnosti vůči mužským obětem, kteří tak již více začínají vyhledávat odbornou pomoc. Posledním zde prezentovaným závěrem je kontinuální zvyšování pachatelů jiné státní příslušnosti. Nejedná se sice v porovnání s jinými trestnými činy o nijak velké číslo, přesto jako jediné kontinuálně roste. Vzhledem k socio-ekonomické situaci v Evropě je možné, že toto číslo se bude dále zvyšovat a je na zvážení příprava preventivních kroků, jako je například zpřísnění trestů pro tyto pachatele. Čím více se veřejnost bude o tuto problematiku zajímat, tím více lze předpokládat, že následky pro oběti budou mírnější, v lepším případě klesne samotný počet trestných činů.

Seznam literatury

BEGRÜNDET VON HANS GÖPPINGER [GEST.]. *Kriminologie*. 6., vollständig neu bearb. und erw. Aufl. München: Beck, 589 s., 2008. ISBN 978-340-6555-091.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a František ČERVINKA. *Forenzní psychologie: psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty, policisty a pro všechny, kteří se v souvislosti s trestným činem dostanou do kontaktu s policií a soudy*. Praha: SUPPORT, 1994. ISBN 978-80-7380-213-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ, 2007. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4720-142.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-807-3804-619.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8475-3.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1.

GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. 520 s. ISBN 978-80-7400-513-8.

JELÍNEK, Jiří a Tomáš GŘIVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Nakladatelství Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-044-4.

JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Nakladatelství Leges, 320 s. 2014. ISBN 978-80-7502-016-1.

ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer, 2016. 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7.

TAUCHEN, Jaromír a Karel SCHELLE a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava: Key Publishing, 2015, Monografie. ISBN 97880-7418-248-8.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Nakladatelství Grada, 2016. 168 s. ISBN 978-80-247-4849-8.

Elektronické zdroje

VICHEREK, Roman. Oběti trestných činů a jejich práva. EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo[online]. 26. 11. 2013[cit. 10. 03. 2018]. Dostupné z: Epravo.cz, články, Oběti trestných činů a jejich práva[online] 26 11. 2013 [cit. 10. 03. 2018] Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-ajejich-prava-9294_nhjzj5.html?mail

Pomoc obětem (svědkům) trestných činů | Právní prostor. *Právní prostor* [online] 22.08.2016 [cit. 19. 03. 2018]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/h-pomoc-obetem-svedkum-trestnych-cinu>

Práva obětí trestných činů a poškozených - Policie České republiky. *Úvodní strana - Policie České republiky* [online]. Copyright © 2018 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 19.03.2018]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/prava-obeti-trestnych-cinu-a-poskozenych.aspx>

Pomoc obětem trestných činů – Policie České republiky. *Úvodní strana - Policie České republiky* [online]. Copyright © 2018 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 19.03.2018]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-pomoc-obetem-trestnych-cinu.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

Poslání a činnost. *Bílý Kruh Bezpečí* [online]. Copyright © [cit. 19.03.2018]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

Pro oběti. Probační a mediační služba [online]. Copyright © [cit. 19.03.2018]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-obeti/>

Infovictims. *Infovictims* [online]. Copyright © [cit. 19.03.2018]. Dostupné z: http://www.infovictims.cz/cz/002_reac/paginas/002_003_4dicas.html

Social Rights of Victims – Victim Support Europe, the voice of victims in europe. *Victim Support Europe, the voice of victims in europe* [online]. Copyright © 2018 All rights reserved [cit. 25.03.2018]. Dostupné z: <https://victimsupport.eu/publications/social-rights-of-victims-2/>

Veřejný závazek registrovaných sociálních služeb BKB. *Bílý Kruh Bezpečí* [online]. Copyright © [cit. 19.03.2018]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/verejny-zavazek-registrovanых-socialnich-sluzeb-bkb/>

Statistiky 2015–2017. *Bílý Kruh Bezpečí* [online]. Copyright © [cit. 28.03.2018]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/statistiky/>

Srovnání krajů v České republice - 2017, *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/4-obyvateľstvo-gaeif0qn54>

Bílý kruh bezpečí zpřístupnil nové informace pro oběti – 22. únor je Evropským dnem obětí. *DONA linka* [online]. [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: <http://www.donalinka.cz/aktuality/n83-bily-kruh-bezpeci-zpristupnil-nove-informace-pro-obeti-22-unor-je-evropskym-dnem-obeti/>

6. Soudnictví, kriminalita 2012–2016 | ČSÚ. *Český statistický úřad* | ČSÚ [online]. [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/6-soudnictvi-kriminalita>

Kriminalita – Policie České republiky. *Úvodní strana – Policie České republiky* [online]. Copyright © 2018 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 28.03.2018]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Prevence kriminality v České republice – Prevence kriminality [online]. Copyright © [cit. 20.03.2018]. Dostupné z: http://www.prevencekriminality.cz/evt_file.php?file=159

Zákony

Zákon č. 43/2015 Sb., o obětech trestných činů. *Zákony pro lidi – Sbirka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © [cit. 28.05.2018]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. *Zákony pro lidi – Sbirka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © [cit. 28.05.2018]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. *Zákony pro lidi – Sbirka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © [cit. 28.05.2018]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-209>